BISERICA
ORTHODOXĂ ROMÂNĂ

Revistă Periodică Eclesiastică.

ANUL AL XII-lea.

No. 5.

AUGUST.

BUCUREȘTI

Tipografia Cărților Bisericesci

34. Str. Principatele-Unite, 34.

1888.

ISTORIA CONTEMPORANA

Material pentru Istoria Naţională şi Religiósă a Românilor.

Viaţa şi activitatea reposatuluĭ profesor şi Arhiereu Neofet Scriban, Episcop de Edesa.

Inainte de a intra în espunerea proprie a sujetuluı meŭ, 'mı veţĭ îngădui, vĕ rog, a face o mica privire generală asupra timpurilor anterióre acelora, în care au trait reposatul profesor şi Arhiereŭ *Prea Sfinţitul Neofit Scriban*; cum şi a circumstanţelor politice şi religióse, ce se légă cu acele timpurĭ.

Pe la finea seculuiuı trecut şi începutul acestuĭ present, Noı Românii eram în o stare politica cu totul diferita de cea de astădı, eram atuncĭ încă sub *regimul Fanariot*, trăĭam ca din mila altora, nu ne puteam afirma nicı ca naţie, nicĭ ca fortă; totul ne apăsà, cu toţii cautaŭ aşĭ apropria parţĭ din teritorul nostru stramoşesc. Ţarile Românilor, ca şi sórta lor, eraŭ depuse în manı streine neamuluĭ românesc: prodominanţa politica o contrabalansa Peterburgul şi Bisanţul; ıar Fanarioţii ţineau echilibrul între aceste puterĭ, erau pentru noı o necesitate a timpuluĭ, reclamată de împrejurarĭ politice. Ómenii noştri cu inima şi suflet românesc se uità în sus şi în jos şi nu ştia încotr'o s'apuce spre a-şĭ salva neamul lor. Sa încline spre Nord, li era téma, sa plece spre Bisanţ, nu se maĭ încredea maı mult în politica oportunista şi prea arbitrara a Turcilor!

Instrucție naționala abea maĭ exista; școlele micĭ naționale abea 'șĭ salva numele; poporul de jos mânat de vijeliile timpuluĭ, din nenorocirı în nenorocirĭ, sĕrac lipit pamêntuluĭ lucra, din zorĭ și până în apus, fară sa póta a se împărtăși din munca sa; era aprópe sclav! Ce se maı dic despre comerț, și industrie, nu maĭ dic nimic, erau în mâna strĕinilor! Dacă vom adaugi încă învaziunile nenumĕrate ale Rușilor în aceste țĕrĭ, în jumĕtatea de pre urmă a secululuı trecut și în patrarul dintêiu a acestuı present; dacă vom considera năvalirile hórdelor barbare, a Turcilor—, chip în scop de a ne apăra contra Rușilor—, atuncĭ portretul acesteĭ epoce devine și maı complect, și miseria nóstră maĭ bine vĕdută și înțelésa! Ș'apoĭ sa nu uitam un lucru Românilor! Proverbul dice: *Armanul plătește glóba*, și care dicĕtóre se póte aplica, pentru acele timpurı de trista amintire, dar póte indispensabile renascereĭ nóstre naționale, la noĭ la Românĭ: Dacă vineau Rușiĭ, ca aparatorĭ aĭ drepturilor nóstre, Româniı plateau fórte scump acéstă protecție, anume: prin nutrimentul armateĭ, prin ocupația țĕreĭ, prin podhodı și carăturı în tot timpul ocupațieĭ, prin suspendarea Guvernuluı local, prin, prin, prin. . . .

Când iĭ vorba de Turcĭ, cariĭ pretextau că vin în țerile Româneștı spre a ne apăra autonomia nóstra, apoĭ știm ce jaf faceaŭ Ianiceriı și ce pustiire lasaŭ în urma lor bașbuzuciı. Cine dar platea glóba la urma urmeı? Tot noĭ Româniĭ! De aicea proverbul românesc: „*Că dór nu dau nicĭ Turciĭ nicĭ Tătariĭ*“. In fine am ĭeșit din necaz și din durere amară, ș'am ajuns, în spre diua Reînviereı Naționale. Dar ca și un alt Ladăr, a patra di, ca din mormênt. Am plătit din corpul nostru fórte scump învierea nóstră, am perdut prin mișelia turcéscă și prin machevialismul nemțesc *Bucovina*, gradina Moldoveĭ, ni s'aŭ răpit arbitrar *Basarabia*, avuția Moldoveĭ, ni s'au dus mândrul Nistru cu cetățile luĭ, ca un fel de plată sfor-

ţată! Am platit dar din carnea şi sufletul nostru reînvierea nóstră!

Fie, aşa au vrut D-ḑeŭ,
Spre a scapa de chinul greu,
Sa platim pre la vecinĭ,
Trup şi suflet din Românĭ!
Să speram în Creator,
Că nı-o veni Salvator,
Când orĭ care-şĭ va lua
Plata pentru fapta sa!
Multe am tras şi am suferit;
Jafurĭ, ciuntiri, n'am murit,
Cacĭ e lege naturală,
Cine'nvie să nu móra!

Acum iubiţı cetitorĭ, dupa ce avem oglinda trecutuluĭ în miniatura, putem să intram maı cu multă uşuratate în espunerea vieţeĭ şi activitaţeı literare şi politice a *Prea Sf. Neofet Scriban, fost profesor în Seminarul Socola.*

Prea Sf. Neofet Scriban 'şı trage origina sa de familie din o veche ramură românésca din Ardél, care, stând un timp în Bucovina, unde aŭ rĕmas şi membriĭ din acéstă familie, în urma s'au aşeḑat pentru tot-déuna în Burdujenı, un mic târguşor, în districtul Botoşaniĭ, lângă granița Iţcanĭ. Prea Sf. Sa s'au născut la 1808 şi aŭ trăit pâna la 1885. Parinţiĭ seı au fost Economul Ión Scriban şi soţia acestuia Pelaghia. Din Botez s'aŭ numit Neculaĭ, când îşĭ serba şi ḑiua sa onomastică. Copilaria sa înca prea vestea existenţa în el a unuĭ suflet nobil, brav, întreprinḑĕtor şi curajos. Primele noţiunĭ de carte românésca şi grecésca le-au capatat în scóla locală din Burdujenı, unde era, de bună sémă, o şcólă ca tóte de pe timpul acela, în care se învĕţa buchele, slovenirea, cetirea, scrierea, învĕţarea pederost a céslovuluĭ şi psaltireĭ, aritmetica, religia şi cântarile bisericeştĭ. Apoĭ fiind-ca acolo

în Burdujenĭ era şi orăşel şi era şi o monastire grecéscă, din acele româneştĭ ḑise închinate, apoĭ în şcóla din localitate se învĕţa şi greceşte. Tênĕrul nostru Necolaı terminând şcóla din localitate, când era în etate de 19 anĭ se duse, însetat de ştiinţa, şi educat în şcólă şi casa părintéscă în ideile religióse, la monastirea Goroveı. unde se face frate orĭ rasofor, hirotesit de către Arhimandritul Macarie Jora, Egumenul dela Goroveĭ. Fiind-ca Nicolaĭ Scriban, de acum Neofit Scriban, era dotat dela natură cu o voce sonoră, plăcuta, armoniósă şi abundenta, şi fiind-că în şcóla din Burdujenĭ învĕţase cântările bisericeştĭ, atât în româneşte cât şi în greceşte, este numit psalt sau cântareţ la acea Monastire. Acésta se probéza prin o însemnare pusa de însu-şı mâna Prea Sf. Sale pe o carte asa de cântărĭ şi în care se subscrie: *Neofet Cântăreţul, la 1827*. Născut decĭ din o familie curat românésca, educat în casa părintésca, dupa cât acelora li prestau mijlócele căcĭ nu erau avuţĭ, ş'apoĭ cel sĕrac pre acele timpurı cu mare greu putea să capete ştiinţa. Neofit rasoforul simţindu-se ca pórta în peptul sau scânteia sacra a iubireĭ de învĕţătură şi a conştiinţeĭ de neamul său; după aceia fiind martur ocular evenimentelor din Eteria grecésca, a invaḑiunilor turce şi ruse, sufletul sĕŭ intreprinḑĕtor, de şi tênĕr încă, dar plin de foc pentru a se desvolta şi a conlucra şi el la renaşterea Romanilor, paraseşte viaţa liniştită monohală, ş'alérga, ca prin zbor, la Iaşı, unde auḑise ca se deschisese deja şcóle de învĕţatura românéscă, în Treı Ierarhı, la 1833. Era deja de 25 de anĭ, era în o posiţiune destul de bună la Goroveĭ, în raport cu vrîsta şi ştiinţa sa; dar el nu este mulţamit de sine, simte nevoe de cultură românésca, presimte ca Providenţă ĭ'aŭ preînsemnat un orizonte maı larg; nu era destinat a rĕmânea psalt la Goroveĭ; de aceia renunţă la tot şi vine numaĭ cu propriile sale mıjlóce în Iaşĭ. Cerul 'l dotase cu calitaţı rare: Era înalt de statură, avea o presenţă impunĕtóre, o vorbă clară, seducĕtóre, convingătóre şi

imperiósa, o frunte deschisă și ochi fórte vioi și plini de foc. Mersul seu era mareț, iar vorba sa tot-déuna edificătóre și prea cugetată. Serios și ușor s'aprinde spre mânie, avea un temperament *holeric*. Aceste calitațĭ exterióre erau reflectul unui *suflet mare*. Așa dar avem pe junele monah Neofit venit în Iașĭ *căutând carte*! Calitațile luĭ, de o camdata numai externe, i-aŭ procurat mijlóce materiale de care avea mare nevoe pentru present. El intra ca paroh și preot servitor la Biserica de la Sf. Trei Ierarhĭ din Iașĭ. Ast-fel pela 1833 se subscrie: *Paroh-Ieromonahul Neofet Scriban*. Din acest timp Ieromonahul Neofet se dădù cu totul studiului ḑi și nópte, ascultând cursurile în Treĭ Ierarhĭ, și în Academia Mihăilénă dela profesoriĭ românı, dintre cariĭ unii erau adușĭ anume de peste Carpațĭ. Ideile de naționalism, românism, cultura strĕmoșéscă, carte românésca se lațise acum cu profusiune între toțĭ Româniĭ, de catra profesorii români de pe atuncĭ. Un foc arḑĕtor coprindea pe ori-ce român de a se încalḑi și el dela sórele bine-făcĕtor și lui și neamuluĭ lui. Putea sufletul mare al Prea Sf. Neofet Scriban să se resingneze în o viața singuratica? Nici odată! Pe când la Biserică facea pe parohul, la școlă se mândrea a face pe elevul; se dădu cu atâta zel la studiu, în cât în scurt timp, probéză ca deja căpătase o dosa mare de cuno tinți. La anul 1836, se presinta pentru întâia óră ca compunĕtor de predecĭ, ca orator, în Catedrala Moldoveĭ. (Veḑĭ cuvinte Bisericeștĭ, 1868. Bucureștı, pag. 5). De asemenea în anul următor 1837 ține o serie de discursurĭ, tot în Mitropolia Moldovei. (idem opul citat).

Probabil că la finea anului școlar 1837 Ieromonahul Scriban terminase cursul tuturor învĕțăturilor din Trei Ierarhĭ, dupa cum vom vedea. Dela acéstă dată, parasind Neofet, înca Ieromonah, banca de student, 'l părăsește în parte și pacea și liniștea. De aicea, putem ḑice, începe activitatea sa multipla și spinósa și se continuă până la 1872, adică timp de 35 de anĭ. Sa ne amintim,

iubiţĭ cetitorĭ, că *Prea Sf. Neofet Scriban* era fratele cel maĭ mare al *Prea Sf. Filaret Scriban.* Acéstă dualitate de persóne trebue considerată ca o unitate în tóta activitatea lor politica şi literara, religiósa şi naţională. Eĭ erau un suflet şi o gândire, lucrau de acord în tóte împrejurările grele şi pline de vijelĭĭ prin care aŭ trecut. Unul de un temperament holeric, altul flegmatic aŭ ştiut în tótă viaţa lor a se armonisa în ideĭ, a 'şĭ concede mutual şi a fi de acord în orĭ-ce cestiune. De aceia orĭ-ce faptă sĕvêrşita de unul, în ea 'şĭ are partea sa şi celă-l-alt. Acesta'ĭ un adevĕr şi pe care trebue a-l avea în privire orĭ-cine ar voi a cunóşte saŭ a critica viaţa acestor barbaţĭ marĭ pentru Biserica Românilor, în special pentru Moldova şi Seminarul Socola. In anul 1838 ambiĭ fraţĭ, Prea Sf. Arhiereĭ Filaret şi Neofet Scriban 'şĭ termina studiile lor, cu distincţiunea că, Filaret a urmat cursul fórte regulat în Sf. Treĭ Ierarhĭ şi în Academia Mihăiléna, fiind cel întêiŭ absolvent şi profesor al eĭ ; pe când Prea Sf. Neofet a studiat în vêrstă, fiind încă şi calugar, prin urmare în calitate maĭ mult de auditor. In şcóla din Treĭ Ierarhĭ şi în Academie s'aŭ perfecţionat în ştiinţele literare şi filosofice, cum şi în limbele: grécă, latină şi francesă. Dupĕ absolvirea cursuluĭ la 1838, Prea Sf. Sa a fost imediat numit în postul de predicator al Sf. Mitropoliĭ, şi de catihizător. Acest post ĭ a ridicat inimicĭ, au escitat ura şi invidia multora dintre clericiĭ timpuluĭ. Dela acest timp nĭ-aŭ remas maĭ multe discursurĭ, ce prevestea ca têněrul monah are a deveni în oratorie succesor al luĭ Sofronie Barbosul, care trăia acum retras la o vie, din causa verveĭ sale oratorice, şi a mişcăreĭ sociale ce produceaŭ în ascultatorĭ predicile sale fulgeratóre contra abusuluĭ timpuluĭ! Tot din acest an 1838 avem prima operă imprimată de têněrul cleric, acum *Singhelul Neofet Scriban*, titlu pe care i'l oferise Inalt Prea Sf. Veniamin, în puterea meritelor sale şi a încurajăreĭ erudiţiuneĭ în cler.

Opera sa pórtă *titlul: Catihis saŭ învĕţăturĭ de căpite-*

nie a Bisericeĭ Resăritene 1838. Acéstă scriere, pe lângă că este menită a espune Catehumenilor învĕţatura Bisericeĭ Ortodoxă, faţa cu ori-care alt rit creştin, cum şi cu etnicii, ce ar voi să vina la creştinism; apoĭ pentru noĭ, are un merit de o mare valóre, pentru ca 'ı scris cu litere latine — lucru rar şi póte cel întêiu în acele timpuri! Are curajul şi sentimentul romanismului bine însadit în sufletul sĕŭ, oratorul şi catihizatorul nostru, acela de a lovi literile cirilice, cu care fara esceptiune se scria atuncĭ cartea românéscă, şi a arata compatrioţilor sĕĭ că literile *Romane* sunt adevĕratele caractere ale scriereĭ poporuluĭ românesc de pretutindenea. Manuscriptul a fost trimis spre censurare d-luĭ P. Câmpénu şi acesta în raportul sĕu catră meritosul Veniamin,— Mitropolitul Moldoveĭ,— iata cum se exprima:

„...... Indreptând dupre putinţa, Manuscriptele cu litere Romane sau, Latine, lucrate de Cuvioşia Sa *Singhelul Neofet Scriban*, pentru a uşura cararea celor ce de alte credinţĭ ar voi sa tréca la a nóstra cea Ortodoxă, cu supunere duhovnicéscă le retrimit, alăturând către dênsele şi ortografia cuviinciósa, aşijderea cu litere Romane, compuse spre a înlesni calea către scop povĕţuitor. ..." Ast-fel se constatâ că sentimentul naţionalităţeı românismuluĭ era adânc însadit în convingerile tênĕruluı *Singhel Neofet Scriban*. De şi se putea mulţami un alt individ cu cultura ce deja o capĕtase în ţară cu atâtea greutaţı şi cu atâta ostenéla şi la o etate aşa de înaintata, cu tóte acestea el recunóşte ca are încă nevoe de lumini intelectuale. — Cine gustă din pomul cunoştinţeĭ literare, simte diliciositatea lui, nu se satura nicĭ-odata.— Acésta ni-o probéză atât experienţa seculara cât şi faptul concret al acestui flamând de nutrimentul spiritual— de carte. Prea Sf. Neofet nu se mulţumeşte cu situaţia sa, alérga ca şi o albină în timpul primavereĭ, peste câmpii şi déluri, peste râpĭ şi ape spre a găsi din noŭ florile mirositóre ale cultureĭ spirituale, pentru a 'şi satisface ce-

rinţele nobile, reclamate de sufletul sĕu mare. Alérga la Bucureştı asociat de profesorul sĕŭ iubit *Murgul*—spre a se dedà din nou ştiinţeı, ce-'l captivase; merge la Colegiul Sf. Sava.

In Bucureştı a stat până la 1839 Septemvrie, unde a ascultat pe profesoriĭ tipuluı; dupre cum se constată din o epistola asa catre prea iubitul sĕu frate—*Vasile Popescu Scriban*, care în acest an parasind profesoratul din Academia Mihăiléna şi acesta,—pentru setea de cultura,—s'a dus în Chiew spre a studia Teologia.

Cu acésta ocasie *Prea Sf. Neofet* improvizéza urmatórele versurı la Sculenı, purtând ca acrostit numele fratelui sĕŭ, când s'au despărţit de scumpul şi iubitul sĕu frate! Acésta probéză ca eı şi în pruncie şi în bărbaţie erau un suflet, şi o inima.

Eată acea poesie:

„Vederînd ca e român, dintr'o spiţa prea curată,
Asta-ḑĭ s'a pornit la Tales sà aduca o lumină,
Stea pe care din vechime românimea o suspină
Iroŭ, ce te-aı nascut in Moldova cea cu mana
Lasa tóte, te jertfeşte, spre strein ţinut îndémnă.
Interesul eı acuma cere pe maı mulţı ca tine,
Este dar de a ta slava sa-ĭ şărveştı cum se cuvine.
Sa sporeştı în ramul care dênsa ţ'au încredinţat,
Cu marită frunte araı'o la strĕin înfăţoşat.
Ruga care eŭ ţı-o fac, în asta ḑi amară,
Este scósă dintr'un piept întristat şi maı să móră.
Bucura-te nu mĕ plânge ca nu ştiĭ când m'eı vedea,
Asta este tot-déuna sórta celor ce iubea!
Nu se viezı pentru sine, dar sa fiĭ pentru lume,
Unde apoı să nu trăescĭ, de cât pentru cer şi nume.

Apoĭ încheıe acest acrostih în următórele versurı:

Dulce iubite frăţióre,
Rog voeşte a m'asculta,
De-ĭ prımi a mea scrisóre,
Iar te rog, nu mĕ uita.

(Acésta poesie ĭ-aŭ comunicat-o frateluĭ seu la 1841 Februarie 13).

In întâia epistolă scrisa în limba francesa și olografa, de care posed vr'o 25 originale, da notițele urmatóre despre mersul pe atunci a școlelor naționale: Acésta însémnă ca, frații Scribanĭ se interesau de aprópe de mersul școlelor și desvoltarea românismului. Iata ce dice: Mr. de Bojinka n'est pas plus directeur, mais l'autre Souhopan..... ils se sont blamés autre eux devant la curatelle.... Mr. Panaiteano est pret pour partir à München, le grand Platon est parti pour être professeur à Bacau. Mr. Ionesco vous a ecrit une lettre.....In o alta epistola, tot din acest an, se constată ca Mitropolitul Veniamin ajuta pe studentul sĕu *Vasile Scriban* și cu banĭ în Rusia, spre a-șĭ termina cursul seŭ; se maĭ constată că *Vasile Scriban* n'avea bani propriĭ, ci s'a dus nu mai pe comptul burseĭ Academieĭ de *Chievv* și pe care i-o procurase Mitropolitul Veniamin.

Iata ce se dice în acésta epistola: „Coconul Gheorghe (Asachi) mi-au spus că aŭ vorbit cu Mitropolitul și aŭ hotarît a'țĭ da 40 galbenĭ pe an. Acum aŭ pornit pe Panaiténu, pe D-nul M. Strat la Berlin pentru legi, și pe doĭ alții la Ținuturi"…. (Tot în acésta epistolă sunt scrise cu mâna sa: că Hristofor Scriban (acum Prea Cuv. Sa Arhimand. Teoctist Scriban) era elev la Sf. Trei Ierarchĭ în Norma cea mare, la 1839 (Epistola în Românește).

Din o alta epistola, în limba francesă, se constata următórele: Mr. Halitz s'est accordé à Mr. Loupousorou de Balch d'être professeur à un de ses villages dans le districte de Roman à sent piastra par mois..... Tot în acéstă epistolă se maĭ citesc următórele: je tacherai aussitôt que l'occasion se presente d'écrir à Mr. Ionesco, ce que vous me priez. Vous m'exortez que je recommence la traduction des Dialogues des-morts, mais je vous demende des excuses à present, puisque je m'occupe à aprandre le francais....... Mr. Heliadi de Bucarest et son Imprimerie sont refusés de continuer plus le privilège qu'ils

avaitent..... După aceste la fine 'i ḑice aceste cuvinte: Voyez que les plus grands hommès de mérite sont persecutés et pauvres, vous vous trouvez à l'étranger, tachez vous donc d'honorer votre patrie, vôtre famille et votre personne.... In o alta epistolă datata din 29 Decemvrie 1839, se citeşte relaţia următóre, privitóre pe Seminariul Socola.

Le Seminaire de Socola est décreté par le Prince qu'il porte dorenavant le surnom de Veniamin, c'est à dire le nom de Metropolitain.

In o altă epistolă, după ce 'ı da relaţiĭ despre scrierile şi activitatea D-luĭ Hajdĕŭ din Basarabia, apoĭ adaugă: Mr. Maisonable partira d'ici dans une semaine..... Adica, ca Maisonable s'a dus din ţară, dupa ce a profesat îndelung timp, la 1840 August 12. In o altă epistolă gasim relaţiile urmatóre asupra profesorilor timpuluĭ: Mr. T. Stamati s'est marié hier, il a épousé la soeur de Mr. Costinescou. Mr. Krassu est devenu professeur de la langue Italiène à l'Academie, son salaire est de 6000 piastre par an. Mr. Naïman est deja parti avec sa fille pour Vienne. Mr. Souhopan se trouve dans un grand ambarrás.... Mr. G. Caliman va devenir procureur des Ecoles des filles et Mr. Botezato inspecteur des écoles des filles.....

Tot în acéstă epistolă se spune că la 1840, începuse a se da burse din partea Statuluĭ pentru ajutorurĭ la studiŭ; aşa: S'aŭ dat 12,000 leĭ pe an pentru fiiĭ luı Epurénu, 6000 pentru Krassu, 3000 pentru o guvernanta francesă şi 400 ca recompensa Prea Sf. Suhopan.

In o alta Epistolă din 9 Aprilie 1840. Se constată că Vasile Scriban era grav bolnav şi-l lovise aşa ḑisa bóla *Nostalgia*. Asupra acesteı bóle corporale şi sufleteştı din acel timp, ıata cum îl încurajaza Singhelul Neofet Scriban "..... D-nul *Murgul* printr'o scrisóre a-sa ţi se închină cu sănatate...., D-nul Bojinca ıaraşı aŭ intrat director la Seminar şi Ión Teodorescul profesor de limba latină. Frate! fiı cu curaj, nu umbla copilareşte, patria ni

este tot pamêntul, D-ta eştı bărbat, cugetă bărbatește, păzeşte'ţı sănatatea; noĭ ne vedem tot-déuna moraliceşte? de ce dar vreĭ maĭ mult? Póte spre a te apropia la mulţamirea sentimentuluĭ brutal? Dar apoĭ ştiĭ că acésta ne cam degradéza! Să fim bărbaţĭ, sa ne vedem tot-déuna cu sufletul; pentru mine unul acestea—fórte mulţămesc: ce folos ca am fi împreună şi apoĭ toţı împreuna n'am putea face, aceia ce numaĭ umbra destul face astă-dĭ. . . . . frate! cautăţĭ de trébă şi-ţĭ adă aminte de nedreptăţile şi înfiorările ce se lucréză pe acest pământ şi atuncĭ nu-ĭ dori să-l maĭ vedĭ. Nu dic pământul, ci pe populaţia acéstă împilată şi nenorocita maĭ de tóte naţiile vecine. . . . . După aceĭa arată că mulţĭ dintre patrioţĭ se văd *lăsându-şĭ ţara*; ĭar acésta o fac pentru nenorocirile şi nevoia ce o îndura.

Din o epistolă tot în limba francesa se constată, că Vasile Scriban se ocupa la Kiew cu culegerea documentelor naţionale de prin bibliotecele Rusieĭ şi în special cu acele relative la Istoria Bisericeĭ Românilor. In acest scop róga pe fratele iubit al sĕŭ de a-ĭ trimete carţile româneştĭ, privitóre la acest scop. Prin o alta epistola tot in franţuzeşte 'l anunţa că Mitropolitul Veniamin imprimă Istoria Bisericésca a luĭ Meletie şi că a declarat că I volum, şi al IV. va cuprinde l'Histore de l'Eglise Dace.

Prin urmare 'ĭ pune în vedere a culege documente. (Acéstă lucrare, Culegerı de documente, se află astadı în posesia mea şi care conţine o sumă de copiĭ de docomente, extrase din Arhivele Ruseştı).

Până la 1841, Februariu 23. Prea Sf. Neofet Scriban a avut anıı sĕı de tınereţe, de pace şi de linişte, până acum cunoştea numaĭ ce suferea alţiı, dar dela acest timp încep suferinţele de tot felul şi lupta sa contra lor până la 1873. Omul în viaţa socială are lupte, pe care vrênd nevrênd trebue sa le susţie; omul de convingerı provócă lupte şi le susţine chiar cu costul vieţeĭ sale; omul virtuos, drept şi devotat misiunei sale este şi numai

pentru aceste calitaţĭ învidiat, calomniat şi la tot pasul bun discreditat. Sa las libertate condeiului viguros a Singhelului Neofet Scriban sa-şĭ espuna singur suferinţele sale! Iata cum se descriŭ nenorocirile ce-ĭ cad preste cap, în epistola sa din 1841, Februarie 13, adresata fratelui seŭ Vasile Popescu: „Astădĭ am primit epistola D-tale, împreună cu una către *Asachi* şi alta catre bietul nenorocitul d-nul *Murgu*. De şi în dilele trecute ţĭ-am maĭ scris, totuşĭ nu lipsesc de a-ţĭ maĭ scrie: Eŭ sunt aflându-me în gradul cel maĭ desevêrşit al nenorocireĭ, nu pot a te sluji precum doreştĭ, ca n'am unde să-mĭ plec capul!

Astă tómnă fiind isgonit am aflat scapare în casa parintéscă, unde am stat 5 sĕptĕmânĭ. Când eram norocit aveam mulţĭ prietenĭ, toţĭ; ĭara acum n'am nicĭ unul. După ce m'am însanĕtoşat am venit la Iaşĭ spre a te putea sluji pe D-ta, şi a cauta pricina prădaciuneĭ ce mĭ au facut duşmanii în lucrurile mele..... Mitropolitul m'a trimes ĭaraşĭ a doua óra aicea (la Monastirea Neamţuluĭ), cu a mea cheltuială, unde astă-dĭ mĕ aflu pătimind de răcélă înfricoşat. Pentru ca aerul mĕ nefavoriseşte, şi unde nu pot macar un ceas sa citesc o carte studiósa, din pricina nenumĕratelor deşarte formalitaţĭ monahale, ce sunt dator a împlini cu cea maĭ mare sfinţenie, de şi sunt bolnav. Cine mĕ crede? Maica Domnuluĭ mĕ întareşte!....

D-ta doreştĭ rânduiala călugaréscă, şi eŭ a-şĭ vrea sa scap de dênsa, pentru că în Moldova atârnă absolut de jurisdicţia capriciilor şi a visurilor unuĭ Ana şi Caiafa, ĭar nu de vre un canon saŭ lege!

Ah Frate! La noĭ vorbeşte numaĭ materia, ĭar spiritul s'a retras pentru altă lume! Eŭ sunt nenorocit, în cât nu pot gâci sfîrşitul cum va fi! Supĕrat non plus ultra, bolnav, sĕ răcit, isgonit, ruşinat, maltratat şi altele . . . pentru ca am făcut bine duşmanilor şi cinste Bisericeĭ! Şi de-şi póte mĭ-a maĭ remas vre-un prieten „nu cutéză"; alţiĭ nu catadicsesc a me scóte din tiraniceştele ghiare.. fa-te acum Căluger...

Ţi-am maı scris cà *Murgul* nu se maĭ află în România, nenorocirea se ţine de dênsul caer... Pentru tinerii ce mĕ întrebi veĭ şti: De Fătul nu ştiŭ nimica, Ionescul, precum fratele sĕŭ îmĭ spune, se află ca administrator, la o moşie a Măriei Sale; Velini face la întrigĭ în şcólă spre a scóte pe Bojincă; Zamfirescu la Viena; Suhopan este predicator etc. etc.....

Precum dic fiind-că mĕ aflu într'o stare nepriinciósă cu sanĕtatea, mĕ tem de vre'un sfîrşit grabnic! Deci de cum-va s'ar întâmpla una ca acésta, te rog umilit, deşi ştiŭ că sentimentele D-tale n'au trebuinţă de rugaciune, maĭ cu sémă a unuĭ frate, pentru că le-aĭ descoperit destul de înfocate la întâmplarĭ strĕine, să bine-voeştĭ a-mĭ da la lumină 15 bucăţĭ de poesiı de deosebite sujeturĭ, ce le-am alcatuit parte acum, iar parte maĭ 'nainte, şi vre-o opt (8) cuvinte bisericeştĭ, îndreptându-le precum circumstanţiile te vor povĕţui....“ Acestea despre persóna sa.

Tot în acésta epistola descrie iarna anuluĭ 1841: Iată ce dice:

„O iarnă înfricoşată, gerósa, troenósa, furtunósă şi schimbătóre, dela un extrem la altul. Cea maĭ mare parte a Moldoveĭ n'are nutreţ pentru vite, încât prin multe ţinuturı aŭ perit maĭ tóte vitele locuitorilor. Peste Dunărea ţuţuenilor noştri le-au perit peste 50,000 de oĭ, dın pricina furtunelor. S'aŭ perdut o mare mulţime de ómenĭ şi dobitóce, parte troeniţı, iar parte mâncaţĭ de lupĭ! Eĭ frate! timpurı grele, dile rele, dar ómeniĭ şi maĭ rĕĭ!....“

Din epistola următóre vom constata şi motivul pretextat al exilăreĭ sale la Monastirea Neamţuluĭ: Iată ce dice: „.... Ceva în scurt póte că ştiı din alte daţı ce ţĭ-am scris că..... 5 persóne, ajutaţı de Nicodim Trierarhitul, a dat la Octomvrie jabula Mitropolituluĭ ca eŭ a-şı avea carţile luĭ Volter.... şi altele.... carele invitat de Apamias, îndată aŭ trimis şi mi-a călcat chilia, luându'mı cărţile până la 40 de bucaţĭ şi manuscriptele şi le-au dat

în cercetarea Academieĭ. Şi ca aŭ ţinut cu mine, ĭar ..... (o altă persóna) spune mii de basme contra cărţilor mele, eu neavênd alta ce dice, am dis! că cărţile sunt date de Fabian împreună cu altele D-tale şi mi s'au pus însĕrcinarea ale vinde şi a-ţĭ trimite banii..... resultatul aŭ fost: „*Ca să mè duc la Monastirea Neamţuluĭ ca să mĕ pocăesc*“.

Tot atunci Neofet Scriban a dat o petiţie Mitropolituluĭ Veniamin în care se arată marea nedreptate ce i se face; cu tóte acestea nu reuşeşte pentru că clica coalisată în contra sa era de sus, dela Guvernul timpului. Sturza voia a se cam debarasa de bonjuriştiĭ Moldovei, carii se cam înmulţise, şi cariĭ începuse a reclama drepturi, egalităţi, reforme în spiritul seculului. De aceia aŭ găsit pretext maĭ multor persóne ca D-lui M. Cogalnicénu, C. Negrutzi, Alecu Ruso etc. etc.

Iar pe Protosinghelul Neofet Scriban, ca cleric ĭ-a aruncat vina de necuvioşie şi de inovator în cele ale religieĭ că cântă din vióră, ca nu prea posteşte etc. şi l-au dat pe mâna Sf. Mitropoliĭ. Iata cum se exprima el aperându-se în faţa Mitropolituluĭ:

„Nenorocitul este parăsit de toţĭ, pentru ca ómenii urméză maĭ mult obiceĭurilor, decât socoteleĭ celei drepte! Un om ce este osîndit saŭ pe dreptul saŭ pe nedreptul este osîndit maĭ de tótă lumea, puţin cugetatóre, ce l-a fost cunoscut, şi sufletul dreptuluĭ de şi în vecĭ va fi viu, totuşi patimeşte, mai cu sémă trupeşte! Eu de şi mĕ cunosc până astă-dĭ, ca sunt în cred inţa. purtări şi sentimente acela ce am fost şi mai înainte, de a covêrşi pisma şi clivitirea peste mine, totuşi aceste doue duşmane aŭ fost în stare de a-mĭ face o icónă cu totul protivnica fiinţei mele; căcĭ pricinele aceste doue au fost tot-déuna covêrşitóre în lume, peste felurite stărĭ ale ómenilor, şi prin urmare a lor urme nu sunt semănate decât de marĭ jertfe de ómeni şi de osebite aşedaminte ale lor. . . . .

„Până a nu fi chemat dela Bucureştĭ, numele meŭ făcea puţin sgomot. . . . Iar de atuncea dela însĕrcinarea cu slujba

Catehumenilor, pizma în ascuns, ba câte-o dată și pe față cu mine merge! Pentru care încă de atuncĭ prin jaluba mĕ rugam, ca de cum-va aseminea slujbă póte să mĕ aducă în traiŭ rĕŭ..... maĭ bine sa se ia dela mine, și totușĭ *Norocul* nu vru! Pe semne ca maĭ în urmă *solemnicește* sa mĕ degradeze de cinstea și de numele ce până asta-dĭ m'am silit a-l câștiga între compatrioțiĭ meĭ....." Apoĭ declarând de întrigante câte-va persóne pîrătóre, mărturisește că n'a primit nici o carte eretică dela eĭ!.... și conchizênd, dice: „Nu catadicsiți mĕ rog ca tocmaĭ în dilele Inalt Prea Sf. Vóstre sa se scrie în Istorie ca un Protosinghel Scriban, ce au crescut și s'aŭ luminat sub auspiciile Inalt Prea Sf. Vóstre și au slujit Bisericeĭ sale cu tótă credința, maĭ la urma să fie facut jertfa unor întrigĭ nedrepte și necurate!...." Cu tóte aceste justificarĭ clica Mitropolitană fiind maĭ tare, el merge spre pocaința la Monastirea Neamțului pe timp de 5 ani.

Rigórea exilului n'o îndura mult timp, cacĭ Mitropolitul Veniamin dadu ordin pe sub mâna sa i se pună la disposiție Protosinghelului Neofet Scriban tot ce va cere și sa-l trateze omenește. Treaba era de sus.

Apoĭ exilul sĕu în realitate nu ținu decât puțin timp, pentru ca la 1842 'l vedem fundând școla Naționala din Folticenĭ; iar a 1843 deschidênd școla Naționala în Monastirea Neamțului, pentru călugarii tineri, spre a înveța carte. Tot acum, ca în exil, la 1842 Mitropolitul Veniamin obligă pe Protosinghelul Neofet Scriban a corecta și a complecta traducerea codiceluĭ Bisericeĭ Ortodoxe, *Pidalionul*, făcută de Mitropolitul Veniamin; pe care operă voluminósa și necesară Bisericeĭ Române o termină în Monastirea Neamțului până la 1844, dupa cum declara în prefață. Acésta-ĭ cea maĭ mare lucrare literara sĕvêrșită de Prea Sf. Sa până la 1844.

Tot din acest timp a exiluluĭ sĕŭ datéză maĭ multe discursurĭ ocasionale și o suma de poesii, prin care deplânge amarâta sa vêrsta. Iata o periódа din o poesie a acestuĭ timp:

Sórtă crudă blestemată, ce atât mĕ chinueştı?
Bate acum de mĕ omóră, numaĭ să mĕ nimiceştĭ.
Suferind m'am săturat, de‸tul este pentru mine.
Ce mĕ rupı fără de milă, ce mĕ storcĭ ca pe o juvina!
An al doilea cum este, de când plânsul n'uncetéza
Timpul care totul perde, asupra mea tot lucréză......

Cu tótă situaţiunea sa de existat, el n'uncetéza a-şı urmări scopul sĕŭ de-a propaga reînvierea Romanilor prin şcolĭ şi cartea românésca.

El gáseşte de cuviinţă cá şi Némţul trebue sa-şĭ aibă şcóla româneştĭ, ca şi districtele; el nu uită ca este călugăr şi că trebue a lucra la cultura monocală! Apoĭ înfiinţând şcóla din Fálticenĭ éta cum se adreséză în poesia mladiţelor tinere ale viguróseĭ rose Romane:

Fiĭ iubiţĭ aı Romanieĭ,
Orĭ şi uude vĕ aflaţĭ!
Ascultaţĭ vocea fraţieĭ
Ce vĕ chiamă să'nvĕţaţĭ....

In fine în o poemă întitulată *salutare Suceveĭ* cântă dorul ţĕreĭ, cântă cântarea profetuluĭ Ieremia şi rechémă în sufletul şi inima Românilor reînvierea sentimentelor şi a iubireĭ de Patrıe; unirea tutulor românilor, revindicarea drepturilor strabune! Predica viitorul românesc. Dacă Prea Sf. Neofet Scriban n'ar fi scris şi lucrat alt-ceva în tótă viaţa sa decât acésta poemă, numele luĭ totuşı ar rĕmênea nemuritor între Românı! Este sublim în concepţiune, rehement în expresiune, bogat în imaginaţiune!

C Erbiceanu.

[Va urma)

PREDOSLOVIE.

Prea iubiţilor, iubitorilor de învĕţătură, dimpreuna fraţĭ Dakĭ, întru Domnul să sĕ bucure.

Cunoştinţa, fraţilor, fiind óreş-care Dumnezeesc dar din început întru sine cuprinde şi pre cea dintâiŭ firească lége; carea privindu-se scrisă întru ştiinţa sufletuluĭ, pururea ne pune noua înainte cunoştinţa bineluĭ şi a reuluĭ. Deci acésta maĭ întâiŭ din Raiŭ, a arătat omuluĭ pre a sa lucrare. Cacĭ de şi aŭ fost înţelepţi, adecă şi: Adam şi Eva, ceĭ întâiu, zidiţĭ, dar neispitiţĭ fiind de rodul neascultăreĭ, eĭ maĭ întâiŭ aŭ cercat şi puterea cunoştinţeĭ. Insa ca nişte de sine-şĭ stapênitorĭ prin cuvêntare, dupa calcarea Dumnezeeştiĭ poruncĭ, îndata pre sineşĭ aŭ şi cunoscut, ca buna ĭaste ascultarea şi viaţa; iar reu lucru iaste neascultarea şi mórtea. Şi tot pĕcătosul fara împrotivire de cuvênt, prin acésta dar din launtru cunoştinţa sa întórce la pocainţa celor greşite de dênsul, şi prin pocăinţă împreună cu drepţii sa numera; cum mărturiséşte Solomon: „De şépte ori va cadea dreptul şi sa va scula; iar necredincioşiĭ vor slabi întru réle“. Insă omul, ca lipsindu-ĭ ştiinţa sufletuluĭ sĕŭ, atunci ajunge la cele ce ḑice Solomon: „Când vine necredinciosul întru adâncul rĕotaţilor, nu bagă în séma, că vine preste dên-

sul necinstea şi ocara“. Iar într'acest chip omul călcându-şĭ ştiinţa şi din însuşĭ voea sa alegând reul, şi de aci înainte, ca un dobitoc necuvêntatoriŭ abătându-se spre rĕu, maĭ pre urmă ajunge la adoua fire a rĕuluı; de care şi ca nişte robĭ ceĭ maĭ mulţĭ, în tótă viaţa stăpânindu-se, atâta de nesimţitorĭ sînt spre buna faptă, încât pururea urméză pecatuluĭ, până când nu maĭ remâne nicĭ o putére de lucrarea pĕcatuluĭ întru dênşiĭ. Decı prea bine, Epictit la acestea învaţa ḑicênd: „Când sîntem noĭ copiı, parinţiĭ ne da la un dascal, carele ĭa aminte pretutindinea sa nu ne vĕtămăm; iar după ce ne facem barbaţĭ, Dumneḑeŭ ne da ştiinţa ce'ĭ înlauntru sădita sa ne păzésca. Decĭ pre acésta păzire nicı într'un chip nu se cade a o calca; cacĭ ĭaste lucru şi luĭ Dumnezeu neplacut, şi însuşĭ ştiinţiĭ vrăjmaşı vom fi.

Decı cunoştinţa adica, prea de nevoe fiind la toata vieţuitórea zidire, firéşte acésta din început s'au şi dat de Dumneḑeu, nu numaĭ cuvêntatorilor oamenĭ, ci şi însuşĭ necuvêntatórelor jivinĭ, dupre mĕsura maĭ multa şi maı puţină. Căcĭ prin acésta toata vieţuitoarea, şi pre a sa naştere cunóşte, şi locul şi hrana, şi pre hranitoriu; cum marturiséşte Scriptura: „Cunoscut-au boul pre stapânul sĕu, şi asinul ıaslea domnuluı seu, ıar Israil nu m'aŭ cunoscut pre mine“.

Şi voéşte prin acest feliŭ de cuvênt pre oameniĭ ceı necunoscĕtorı, să-i arate maĭ rĕı de cât céle necuvêntatóre; şi pre céle necuvêntatóre, maĭ înţelépte de cât uniĭ ca aceştea. Căcĭ într'alt chip, ce ıaste asemenarea necuvêntatórelor către ceĭ cuvêntatorĭ? cacĭ cât ĭaste de departe ceriul de la pă-

mênt, atâta ıaste deosebirea cuvêntariĭ de necuvêntare. Insă omul nepedepsit şi necunoscĕtoriŭ, carele nu-şĭ cunóşte vrednicia sufletuluĭ sĕu, de multe orĭ maĭ fară minte sa face de cat céle necuvêntătóre, cum ıaste scris la Varuh: „Hiarâle maĭ bune sînt de cât dênşiĭ“. Drept acéia şi Prorocul ḑice: „Omul întru cinste fiind, n'au priceput; alăturatu-s'aŭ cu dobitócele céle fără de minte, şi s'au asemănat lor“. Iar Dumnezeescul Zlatoust, la tîlcul cărţıı a treia a Imparaţilor, ḑice: „De cât piatra maĭ nesimţitoriu s'aŭ facut omul. Iar porcĭ şi câinĭ, pre unıı ca aceştea, Dumnezeiasca Scriptura ĭĭ numéşte; când adecă ḑicênd: „Cânele s'aŭ întors la boratura sa, şi porcul s'aŭ spalat în tina noroiuluĭ; şi când vedeţı pre câinı, vedeţĭ pe lucratorıı ceĭ rĕĭ. Şi ĭar într'alt loc: „Afara câiniĭ şi fermecatorıı şi curvariĭ şi ucigaşiĭ şi închinatorıı de idolĭ, şi tot cel ce iubéşte şi face minciuna“. Dar oare ce ĭaste pricina de atâta orbire şi nesimţire a sufletuluĭ omuluĭ? cu adevĕrat, precum ne înveţăm din înţeléptele cărţĭ ale sfinţilor, pricina ĭaste pecatul, bogaţia, nepedepsirea, neînvĕţătura şi réoa alégere; cacĭ acéstea învêrtoşază şi orbéşte pre ceĭ ce nu ĭaŭ aminte, şi maı vêrtos pre ceı nepedepsiţı şi pre jos târâtorĭ óınenĭ. O nenorocirea şi ticaloşia celor pre jos târâtorĭ ómenĭ!

Decĭ însuşı lucru al omuluı cuvêntatoriŭ şi pedepsit ĭaste, maĭ nainte de toate a cunóşte vrednicia şi bunul neam al sufletuluĭ sĕu; iar lânga acésta, şi ce ĭaste deosebirea sufletuluĭ celuı pedepsit de cel nepedepsit? şi cum ĭaste vécınic folosul

cel dintr'acéstă cunostinţă? şi cât ĭaste de mare paguba sufletuluĭ din neştiinţă? căcĭ acestea şi céle ca acestea cu scumpatate cunoscêndu-le Solomon aŭ strigat: „Mare ĭaste omul". Iar Dumnezeeştiĭ părinţĭ la tâlcul Biblieĭ, cu covêrşire acésta însuşĭ respundênd ḑice: „Nimica din zidirile ce sînt nu ĭaste atăta de mare, ca omul, ci şi ca o nimica ĭaste, de nu să va lumina de Dumnezeŭ şi să va învĕţa". Care dar alta poate să fie cea atâta covêrşire a omuluĭ de cât toate zidirile? fară numaĭ partea cea cuvêntătóre şi gândĭtóre a sufletuluĭ omenesc; că céle ce să privesc întru Dumnezeŭ firéşte şi ipostatnicéşte, spre a arăta adecă pre om dupre chipul şi asemanarea luı Dumnezeŭ, acestea întru om să privesc, dupre dar şi cu închipuire, ĭar nu cu ipostăsuire. Cacĭ precum Dumnezeŭ unul ĭaste firéşte şi în treĭ ipostasurı; aşa şi sufletul omuluĭ unul şi întreit ĭaste dupre dar şi cu închipuire, ĭar nu ipostaticéşte; „cacı cu neputinţă ĭaste întru zidire a să găsi asemanare, carea sa arate întru sine întocmaı chipul Sfinteĭ Troiţe.

Şi precum întru Dumnezeŭ, radecina adecă, şi isvorul Dumnezeireĭ, să ḑice minte şi Tata, întru al sĕŭ Ipostas; ĭar cea întru Tată, vie şi lucratóre înţelepciune, să ḑice Fiıu şi Cuvênt; prin carele toate s'aŭ făcut ĭaraşı întru al sĕŭ Ipostat fiind. Şi cea întru Tatal pururea fiitoare viaţă şi nemurire, sa ḑice mângáitoriŭ şi Duh Sfânt, carele dă tuturor viaţă asemenea întru al sĕŭ Ipostas: precum adeca şi soarele întru oareşĭ care închipuire, unul ĭaste şi în treĭ împărţit; căcı tot rotocol fiind, întru sine fireaşte

are pre lumina și pre fierbințeală. Așa într'un om, partea adeca cea privitoare și cunoscĕtoare a sufletuluĭ, sa ḑice minte, care închipuĭaşte pre Tatal; iar partea cea cugetătoare și judecătoare, să ḑice Cuvênt, înlăuntru așezat, care închipuıaşte pre Cuvêntul luĭ Dumnezeu cel Ipostatnic. Iar partea cea dupre dar nemuritoare și nestricătoare a sufletuluĭ, adeca viața sufletuluĭ, să ḑice Duh, care închipuĭaşte pre prea Sfântul și începetoriul de viață Dumnezeescul Duh. Decĭ Duh ĭaste Dumnezeu, cum s'aŭ scris: Duh ıaste și sufletul omuluı cuvêntătorĭŭ și gânditorĭu. Dupre chipul luı Dumnezeŭ dar, și chiar omul ıaste omul cel din launtru, sufletul: Iar firea sa o are legată cu trupul, spre alcatuirea unuĭ Ipostas al omuluı adeca, însa alcatuit din suflet și din trup; din care amestecare sa și ḑice una firea omenésca, ca din preuna să se slavésca, sau sa se osândésca, dupre faptele ce va face, bune saŭ réle. Iar trupul de sine ĭaste vas și organ de lut, prin care sufletul îşĭ arata lucrările sale într'acésta viața. Iar lângă acestea cu urmare ar fi a coprinde și pentru céle lalte parțĭ ale prochimenuluĭ, precum de aci înainte dupre putința noastra să va ḑice.

„Firéște s'au dat noa. și neschimbata din început și pâna în sfârșit împreună cu noĭ ıaste; ıar cea dupre asemanare, din alégere și dela înșine o ispravim pre urma, avênd prealégere de sine stăpânitóre“. Ca tot ce ıaste cuvêntatorĭu, ĭaste firéște de sineşĭ stăpânitoriu, dupre Sfântul Ioan Damaschin. Și ce fel ĭaste cea dupre chipul luĭ Dumnezeu? a urma noı luĭ Dumnezeu, prin buna

faptă cum iaste scris: „Fiţĭ dar voĭ desăvârşiţĭ, precum Tatăl vostru cel din ceriurĭ desăvârşit ĭaste“. Şi într'alt loc: „Fiţĭ îndurătorĭ, precum şi Tatăl vostru îndurătoriu ĭaste“. Drept acéia cel adevĕrat bun neam al omuluĭ, precum marturisesc şi toţĭ înţelepţiĭ ce sa ţin de adevĕr, ĭaste a sa asemĕna omul cu Dumnezeŭ prin buna fapta. Iar dintr'acésta arătat ĭaste, ca om de om numaĭ dupre buna faptă are deosebire; precum stea de stea să osibéşte în slavă. Iar dupre chipul luĭ Dumnezeŭ, fieşcare om asemenea ĭaste cu fieşcare om. Cacĭ tot omul acelaşĭ hotar al omenirii priimeşte, adeca: „Ce ĭaste omul? Jivina cuvêntatoare muritoare, de minte şi de ştiinţă priimitoare“ încât dupre chipul luĭ Dumnezeu adeca, Impăratul şi ostaşul, cel slobod şi robul, partea barbătésca şi femeĭască, de o potriva la cinste sînt înaintea luĭ Dumnezeu. Pentru acéĭa şi Nichifor Teotoke, întru céle vrédnice de pomenire ale tîlculuĭ Testamentului celui vechiŭ, socotéla parinţilor într'acest chip o însemnéza: „Osebire de neam nu ştie Dumnezeŭ, iar deosebire are cuvêntătoriŭ de cuvêntătoriŭ în treĭ chipuri: Intâĭ adecă, dupre proeresie saŭ alégere (carea ĭaste de sineşĭ stăpânitoare voinţa a cuvêntatoriului, dupre Sfinţiĭ Bogoslovi, şi a caria întâia pildă s'au făcut luceafărul ce aŭ căzut, cel dintâiŭ mândru Tirach; şi Avel cel întâĭ drept şi înţelept, cum ḑice Sfântul Chiril). Iar al doilea, dupre Dumnezeeştile darurĭ; că scris ĭaste: „Ca unuia fieşcaruia din noĭ s'aŭ dat darul dupre masura darului luĭ Christos; şi el aŭ dat, pre unii adecă Apostolĭ, ĭar pre alţiĭ Proroci,

pre alţiĭ Evangeliştĭ, pre alţiĭ Păstorĭ şi Dascalı". Şi al treilea, dupre învĕţătură şi înţelepciune, că nu ĭaste nicĭ un schimb pentru sufletul cel învĕţat, dupre Solomon. Decĭ pentru cea dintâiŭ şi a doua deosebire a cuvêntatoriuluĭ, cuvêntul scurtându-l, ĭar pentru învĕţatură şi înţelepciune întinzându-l, într'acestaşĭ chip ḑicem: „Inţelepciunea, dupre Marele Vasilie, ĭaste ştiinţă de lucrurile Dumnezeeştĭ şi omeneştĭ, şi de pricinile acestora". Cadesă însă, dupre Bogoslovul Grigorie, învĕţătura a o face armă dreptăţiĭ; ĭar nu morţiĭ. Că ḑice Solomon şi pentru ceĭ netrébnicĭ: „Nu are trebuinţă de înţelepciune cel lipsit de minte, căcĭ maĭ mult să poarta de nebunie". Şi într'alt loc: „Omul nebun îşĭ sapă luişĭ réle, şi pre buzele sale grămădeşte foc".

Decĭ cât ĭaste de mare şi de înaltă vrednicia înţelepciuniĭ şi a învĕţăturiĭ, ḑic adeca, ca o maĭ cinstita de cât pietrile céle de mult preţ, dupre Solomon; şi cât ĭaste cea pre jos târâre şi ne cioplire a sufletuluĭ celuĭ nepedepsit, şi mai dobitocie, ca unul ce ĭaste fórte departe de cuvinciósa cunoştinţă, pre carea o cére vrednicia sufletuluĭ, din destul ne pune noua înainte, şi luminat ne propoveduesc, nu numaĭ înţelepţii ceĭ din afara, şi ceĭ marĭ Părinţı aı biséricei, ci şi însuşĭ Sfânta Scriptura, maĭ vêrtos la Solomon, şi la Isus Sirah: Care pentru scurtare lasându-le, acolo pre iubitoriĭ de învęţatură îĭ trimitem.

Iar despre partea mea, precum vasul alégeriĭ scria catre Râmlenĭ: „Voesc sa fiţĭ voı înţelepţĭ a-

decă spre bine, şi ne iscusiţĭ spre rĕŭ". Aşa şi eŭ, celor de un neam cu mine Dakĭ, cu fierbinte râvna ḑic: „Voesc ceĭ de un neam cu mine Dakĭ sa nu fie nesimţitorĭ catre adevĕrata învĕţătură; ca sa nu ne numĕrăm împreuna cu ceĭ mulţĭ, cariĭ să rĕtacesc, cum ḑice Kevint: Nicĭ să pótă neamurile celor de altă seminţie sa ḑică: Ca din tóte neamurile neamul Dakilor ĭaste cel maĭ necioplit şi maĭ prost; ci să cautam pururea pre iubita de Dumnezeu înţelepciune. „Ca nimica nu iubéşte Dumnezeu, ḑice Solomon, făra numaĭ pre cel ce lacuiéşte cu înţelepciunea". Şi dupre Aristotel: „Câta deosebire aŭ ceĭ viĭ de ceĭ morţĭ, atâta deosebire aŭ ceĭ pedepsiţi de cei nepedepsiţi". Iar dupre Diogen: „Nimica de cât pre cel nepedepsit maĭ greŭ poartă pământul". Deci Aristotel adesea ḑicea: „Vederea adeca din aerul cel dinprejur, ĭa lumina, iar sufletul din învĕţaturĭ". Şi iaraşi dupre Solomon: „Fericit iaste omul carele aŭ aflat înţelepciunea, şi muritorul carele ştie priceperea". Ci şi nicĭ o pricină nu avem de neprićepere întru nimica: „Caci câte mai nainte s'aŭ scris, spre înveţatura noastră s'aŭ scris". Pentru acéia tot sufletul nepedepsit, ca un pamânt nelucrat înţelinidu-se, dupre Solomon, şi umplându-se de maracinĭ, ajunge la neîmblânḑire şi sĕlbatacire. Drept acéia şi Istoria Bisériciĭ, dintru ale Mareluĭ Epifanie mărturie luând, petrecerea de vréme adeca dela Adam până la Potop, o numéşte varvarismòs; ĭar pre cea după Potop, până la Seruh al optulea Patriarh dela Noe, o numéşte Sasitismòs; şi cum ca pre urma şi dintr'acésta aŭ intrat

în lume Ellinismosul, adeca mulţimea Dumnezeilor şi închinarea de idolĭ. Iar sufletul cel pedepsit şi cu bune obicéiurı, asemenea ĭaste cu pamântul cel bine lucrat şi roditorĭu, şi aduce rod, unul adeca o suta, ĭar altul şase-ḑecı, şi altul treĭ-ḑecĭ, fieşcare dupre măsura darulu.

Ce dar vom ḑice catre acéstea? aŭ doar toţı sînt bine învĕţaţĭ şi cărturarı? aŭ doar toţĭ sînt isteţĭ de fire şi iubitorĭ de ostenéla? au doar toţĭ sînt dascalĭ şi filosofĭ? nu, cu adevĕrat. Ci precum ıaste scris: „Fieşcare al seŭ dar are dela Dumnezeu; şi fieşcare a sa plata va luoa, dupre a sa osteneala. Ca aŭ doar toţı sînt Apostolı? aŭ doar toţĭ sînt Prorocı? au doar toţĭ în limbĭ graesc? au doar toţĭ talmacesc? Cacĭ precum trupul are trebuinţă de ale sale madulaıĭ; ĭar mădularile nu acéĭaşı lucrare au; că altul ıaste cap, ıar altele mâinĭ şi picioare, şi célelalte asemenea, cate adeca sînt din afara şi din launtru“. Şi ıarăşĭ, capul adecă, are trebuinţa de ochĭ şi de urechı; ĭar mâınile şi picióre1e au trebuinţa de degite şi de închieturĭ; precum adecă, şi gura are trebuinţa de limba şi de dinţĭ, şi céle-lalte asemenea. Aşa şi toata Imperaţia, şi Domnia, şi Patria nu numaı de barbaţĭ înţelepţĭ şi ştiuţı şi pricepuţĭ are trebuinţa; precum: de boiarı, de maı marı preste miĭ. preste sute, preste cincĭ-ḑecĭ, şi de logofeţĭ judecatorilor; ci şi de ostaşı, şi de neguţatorĭ, şi de tot félul de méşterĭ, şi de slugı, şi de lucratorĭ de pămênt, şi de pascătorı de dobitóce. Precum adeca, şi în casa cea mare, dupre Apostolul, nu numaĭ vase de aur şi de argint sînt, ci şi de

lemn şi de lut. Pentru acéia şi acest cuvênt nu ïaste către noiï începátorï tinerï, nicï către ceï mulţı; ci către ceï cu putére, către iubitoriï de învĕţătură, către iubitoriï de citire patrioţï, şi către iubitoriï de ascultare de ceï un neam cu mine Dakï. Pentru cariï, spre óreşı care deşteptare s'aŭ şi ḑis câte s'aŭ ḑis, şi sá vor ḑice câte să vor ḑice; ca să cunósca şi folosul şi trebuinţa aceştiı iubiriï de osteneală; şi de céle dupre amândouă folositoare şi bune, să se ştie, şi pre acestea alegându-le sa le vânéze, şi să le iubéscă, şi întru acéstea sa remâe; ïar céle dupre amândouă vĕtămatoare, îndată să le urasca şi să fugă de dênsele, fără greşală cunoscênd binele şi rĕul.

De vréme ce dar Domnul nostru Iisus Christos aŭ ḑis sfinţilor Apostolı: „Vouá s'aµ dat a şti taınele Impĕrăţieï cerïurilor ïar acelora nu s'aŭ dat". Arătat ıaste că nicï învĕţătura şi înţelepciunea ïaste a tuturor. Decï „fieşcare întru ceïa ce ïaste chemat sa cade sa remâe lângá Dumneḑeŭ; adecă cu blagocestie şi cu dreptate". Şi sa mulţumésca luï Dumneḑeŭ fieşcare starea în carea se afla; căcï într'acest chip fieşcare în starea sa poate să fie şi norocit, şi luï Dumneḑeu bine supus şi poruncilor împlinitorıŭ. Iar învetatura şi înţelepciunea, maï nainte de toţï să dá dascalilor şi filosofilor. (Iar filosofı ḑicem nu numaı pre ceı pravoslavnicï credincioşı întru Mântuitorïul lumiï, şi pre ceı de alta dogmă, ci şi pre însuşı ceï vechï ne luminaţï înca cu Sfantul Botez. Pentru cariï ḑice Apostolul: „Sa descopere mânia luï Dumnezeŭ din

cerïu, preste toata pagânătatea şi nedreptatea oamenilor, cariĭ ţin adevĕrul întru nedreptate; cacı cunoştinţa luĭ Dumnezeŭ, arătată ĭaste întru dênşiı; cá Dumnezeŭ le-aŭ arătat lor; ca să fie eĭ fara de rĕspuns. Căcĭ cunoscênd pre Dumnezeŭ, nu ca pre un Dumnezeŭ l'aŭ slăvit, saŭ ı-aŭ mulţumit; ci deşerţĭ s'aŭ făcut întru cugetile lor. . . . şi ḑicênd a fi înţelepţĭ, s'aŭ nebunit". Sînt însă şi în ḑilele noastre uniĭ ca aceştĭa, de cariĭ să cade nouă sa ne pazim, între altele şi acéstă ştiinţă: că dupre Apostolul: „Fára sfinţenia cea în trup, nimenea nu va vedea pre Dumnezeŭ; încât şi cu singur acest cuvênt, toata bârfeala celor ce vorbesc în protiva cinstiteĭ de Dumnezeŭ fecioriĭ ca o ţesatură de păĭanjin şi ca o zidire a nebunuluı pre nasip o surpa la pamênt). Iar dela dascalĭ şi dela filosofĭ, ia din copilărie înţelepciunea şi învețatura: Impăraţiĭ, Domniı, Pastoriĭ oilor celor cuvêntatóre, boĭariĭ, judecătoriĭ. logofeţiĭ, fiiĭ celor de bun neam, ceı ce lácuesc cetăţile şi oraşele patrieĭ, cliricii bisériciĭ, şi toţĭ preoţiĭ luĭ Dumnezeŭ; prin care ar putea şi cel deobşte norod, cât ĭaste cu putinţa, a sa poveţui la cunoştinţa datoriı lor, şi catre Dumnezeu, şi către stăpânire, şi catre stapaniĭ lor. Şi aşa pedepsindu-se şi maı bun facênḑu-se, sa se abată dela reŭ, şi să faca bine. Şi sa va face şi acésta, dupre urmarea cereştilor céte, precum ḑic Sfinţiĭ Bogoslovĭ, că cétele céle maĭ de sus nu făra mijlocire dela Dumnezeŭ să împartaşesc Dumnezeeştiı luminăriĭ, ci prin cinurile céle maĭ de sus; şi aşa prin céle maĭ de pre urmă, pâna la noı ceĭ de pre

pamênt să dă Dumnezeiască luminare, dupre mĕsura daruluĭ a fieşcaruea pravoslavnic şi credincios, întru Christos Iisus Domnul nostru.

Decĭ învĕţatura şi înţelepciunea şi toată ştiinţa, cum s'aŭ ḑis, dându-se prin dascalĭ, dascaliĭ adecă au trebuinţa de carţile céle de nevoĭe, şi de chiverniséla vieţiĭ; ĭar chiverniséla vieţiĭ, are trebuinţă de mijlóce saŭ chipurĭ; ĭar chipurile aŭ trebuinţă de puterĭ, adeca de obladuirile stapănirilor; ĭar obladuitorii aŭ trebuinţa de curaţie, de pricépere, de dreptate, şi de vitejia sufletului; „decât care nimica nu ĭaste maĭ de folos în viaţa oamenilor“. Cacĭ curaţia adeca întregĭ avênd minţile, fára rĕtácire privéşte folosul întru toate, şi céle împrotivă. Iar priceperea la céle bine teorisite de curăţie găséşte potrivitele chipurĭ ale lucrăriĭ. Iar dreptatea judecând ce iaste drept întru toate, hotăraşte céle legiuite şi placute lui Dumnezeu. Iar vitejia sufletuluĭ, pre céle bine teorisite de curăţie, şi înţelepţéşte (cele) aşezate de pricépere, şi cu legĭuire hotarâşte cu dreptate, cu statornicie tare pururea le pazéşte.

Deci ca sa se dea cuvêntul prochimenului, cu urmare iaste a ḑice şi pentru carţile céle de nevoe. Decĭ ḑicem cărţĭ, adecă de nevoe şi dascalilor, şi ucenicilor lor sînt, câte ne poveţuesc pre noĭ la adeverata credinţă şi înţelepciune. Iar dintr'acestea céle maĭ dintâĭ sînt, ale însuflateĭ de Dumnezeu Scripturi, ale ceiĭ vechĭ, şi ale ceiĭ noua. Iar céle de al doilea sînt ale purtatorilor de Dumnezeŭ părinţilor noştri, care sînt pline şi de Dumnezeeştĭ dogme. Şi céle de al treilea sînt ale ştiinţelor,

care's ale înțelepciuniĭ ceiĭ din afară. Căte adeca privesc spre cunoștința și știința lucrurilor aceștiĭ lumĭ, ĭar nu și a Dumnezeeștilor Taine; cacĭ la ale Pravoslavniciĭ credințe, înțelepciunea lumiĭ aceștia nu numaĭ nimic nu foloséște, ci și nebună de Apostolul să ḑice. Iar la céle-lalte științe ale înțelepciuniĭ ceiĭ din afară, și ceĭ marĭ parințĭ aĭ noștri aĭ biséricíĭ s'aŭ iscusit. Iar cele afară de acestea, câte cărțĭ sînt saŭ de altă dogma, saŭ păgâneștĭ, și nu de bune obicéiurĭ, cadesă a le departa dela sine tot cel ce cugetă cu provoslavie. Cacĭ precum unul ĭaste cel a toate și în treı Ipostasuri Dumnezeŭ, așa cu adeverat una ĭaste și Dumnezeiasca lége a sa, precum marturiséște Dumnezeiasca Scriptura: „Ascultă Israile, Domnul Dumneḑeul teŭ, Domnul unul ĭaste, și o lége va fi voue". Decĭ odată adeca a ḑice Dumneḑeŭ, și de douĕ orı, Domnul, precum ḑic Sfințiı Bogoslovĭ, pre prea Sânta Troița arata. Acésta marturiséște și Prorocul și Imparatul ḑicênd: „Cu cuvêntul Domnuluĭ ceriurile s'au întarit, și cu Duhul gureı luĭ, toată puterea lor". Acestea cu scumpatate știindu-le și Dumnezeescul Apostol, aŭ scris catra Efeséni: „Un domn, o credința, un botez". Iar pentru cea adeverată înveṭatură și înțelepciune, catre Timoteiu adecă așa ḑice: „Iar tu ramâĭ întru céle ce te-aĭ învețat, și te-aĭ încredințat, știind dela cine te-aı învețat". Iar catre Evreĭ scrie: „La învețaturĭ strĕine și de multe félurĭ să nu ve mutațĭ; că bine ĭaste cu darul să întarițĭ inima, ıar nu cu mâncarile, dintru care nu s'aŭ folosit ceĭ ce aŭ umblat într'ênsele".

Deci acestea și noĭ știindu-le, și atâtea de multe dejghinărĭ vĕḑênd întru credința luĭ Christos, ḑic, adecă félĭurile de eresurĭ, nu fară de lacrămĭ putem ḑice: „Dómne, aŭ nu buna semânță aĭ semănat în holda ta? de unde dar sînt neghinele? și aŭ ḑis Domnul: om vrajmaș aŭ facut acésta, adecă șarpele începetorĭul reutațeĭ“. Ci pentru acestea nu'mĭ ajunge vréme să povestesc, și înțelepților puține, dupre cum ḑice pilda. Nu fara cuviința însa va fi, a ne atinge cu vîrful dégetuluĭ și de adeverul pravoslavniciĭ noastre credințe, care ĭaste aceiĭ singure fară prihană, Mirésa a Bisériciĭ luĭ Christos; nicĭ sa cade cu tacére a tréce, cate sa cuvin întăririi și încredințarii și adeverințeĭ credinții. Și ĭată ḑicem, ca de vréme ce unul ĭaste a toate ziditorul Dumnezeŭ, una și Dumnezeiasca sa lége, și una adeverata credința, și unul Sfântul Botez cel de Dumnezeu dat, care sa face dupre predanie Apostolésca, adecă în treĭ afundarĭ, și să sevêrșaște cu Sfântul Mir, prin care luam pecetea daruluĭ prea Sfântuluĭ Duh; una singura iaste și cea adeverată bisérica a lui Dumnezeu, carea din începutul lumii, dupre Sfinții Bogoslovĭ, pururea biruitóre rĕmâne. Și care pot să fie céle de cât toate maĭ marĭ, și neclatite și neschimbate temeliĭ și temeiurĭ ale pravoslavniciĭ credințiĭ noastre? Cu adevĕrat, Dumnezeeștĭ și sfinte, și maĭ presus de toată omenésca înțelepciune să cade a fi acéstea, ca niște munțiĭ oare-carii nemișcațĭ și nestrămutați. Iar acéstea din céle numĕrate sînt, céle treĭ alése și credincióse mărturiĭ ale nemincinosului Dumnezeuluĭ

nostru, cum iaste scris: „Şi martorul în ceriu credincios“.

Deci întâia alésă şi credinciósă mărturie a lui Dumnezeŭ iaste, cea din începutul lumii şi până în sfîrşit Dumnezeiasca către om descoperire, carea să coprinde întru însuflata de Dumnezeu Scriptura cea véche şi cea nouă, şi mai vêrtos întru sfinţii Proroci. Drept acéia pentru Dumnezeiasca descoperire Dumnezeescul Apostol catre Galaténi aşa scrie: „Vestesc vouă fraţilor, Evanghelia cea bine vestită de mine, că nu iaste dupre om; ca nici eŭ dela om am luat acésta, nici m'am înveţat, ci prin descoperirea lui Iisus Christos. Şi de nişte mărturii ca acéstea, plin iaste Testamentul cel vechiŭ şi cel nou, afară de purtatorii de Dumnezeŭ Parinţi.

Iar a doua alésă marturie alui Dumnezeu iaste, cel între céle nenumerate minuni ale lui Dumnezeŭ mai presus de fire şi pipait semn ceresc, care cu ochii îl vedeţi întru nestricaciunea sfintelor moaşte ale sfinţilor, ca o cerésca pecéte a cerescului împĕrat întru aléşii sei.

Şi nici goală o vedem pre acésta, ci şi cu cerésca mirézmă dupre Dumnezeiască cuviinţă înzestrata, şi cu darul tămăduirilor şi al minunilor întoveroşită, iar lângă acestea multe din sfintele móşte şi cu miruri de buna mirésma sînt înbogăţite încat cei ce li se pare a fi înţelepţi ai lumii aceştia, nimic a dice împrotivă nu aŭ, fară numai nebuneşti a vorbi; precum iaste obicéiul celor ce nu să supun adeverului. Drept aceia Pro-

rocul şi Imperatul pentru acéstă nestricăciune aŭ ḑis: „Cá nu veĭ lăsa sufletul mieŭ în iad, nicĭ veĭ da pre cel cuvios al tĕŭ să vaḑă stricăciune“. Iar dintr'acestaşĭ Nichifor Teotoke, întru céle vrédnice de pomenire ale tomuluĭ întâĭu al înşiruiriĭ Părinţilor, acestea le însemnéză ḑicênd: „Singur al luĭ Dumnezeŭ lucru ĭaste a sfinţi“. Că nicĭ de aerul cel de obşte să sfiéşte, precum să tem céle împărateştĭ, sau maĭ bine a ḑice omeneştile balsamurĭ, care fug şi să ascund de cel de obşte vezduh, pentru stricarea ce patimesc dintr'acesta. Nicĭ céle-lalte stihiĭ au putére înprotiva aceştiĭ Dumnezeeştiĭ sfinţeniĭ, afara numaĭ de nu va voi cineva prin foc a mistui sfintele moaşte ale sfinţilor. De şi cinstitul Lemn, precum ḑic, nicĭ focul nu-l bagă în séma. Şi maĭ nainte vestéşte acest semn al nestricăciuniĭ, şi adeverirea vécĭniciĭ nestricăciunĭ a trupurilor, dupa cea de obşte învieare a oamenilor.

[Va urma

C. Erbicénu.

VIAȚA VIITOARE IN VECHIUL TESTAMENT,

SAU

Credința la Ebreĭ în nemurirea sufletuluĭ.

Raport presentat la Conferința Evangelică de la Montpellier, în 1874, de Ch. L. Frossare, pastor. Paris.

In o sala de jos a Luvruluĭ se afla un sarcofag fenician de o conservațiune minunata. Acoperișul seu, ce representă o mumie culcata, are o suprafața larga pre care este o inscripțiune prețiósă: acesta este mormêntul luı Eșmunazar, regele Sidonuluı. Iar frumósa inscripțiune sepata a fost studiata de maĭ multe orı.

La finea anuluı 1872 D. I. Halévy a pus-o din nou în lumina într'un Memoriŭ presentat Academieĭ de inscripțiunı și literile frumóse. D-nul Halévy însemna importanța órecaror liniı din care ar fi cine-va în drept a conchide ca Fenicianiı, cu 700 anı înainte de Christos, credeau în viața viitóre. Iata aceste liniı: „Eŭ fuĭ rapit înainte de timpul „meu între aceıa carora le este acoperită ḑiua. Dela ra„dicarea mea (la tron), pios și denm de nemurire. Imĭ „va fi dat a vedea pre Astarta cerurilor marețe. Imĭ va „fi dat a locui cu Astarta cerurilor magnifice". In tractarea Memoriuluĭ seu, învețatul orientalist credù de da-

toria sa a protesta contra criticilor ce refusă Iudeilor contempurani cu Eşmunazar cunoştinţa dogmeĭ nemurireĭ sufletuluĭ.

A se atinge de doctrina biblică, era a pune foc în praf. Un Iudeu, D. Derenbourg şi un catolic raţionalist, D. Renan, îmbraţoşara teza contrara. Primul declara că „în Scripturĭ nu există nicĭ un text, de unde s'ar putea scóte cu óre-care raţiune orĭ cu siguranţă indicaţiunea credinţei nemurireĭ sufletului la Ebreĭ“. Dupre dênsul, Iudeiĭ n'aŭ cunoscut acésta doctrina decât fórte târḑiu de la strĕini, şi maĭ ales dela Greci. Al doilea se pronunţă ca doctrina nemurireĭ sufletului, cu consecinţa sa cea maĭ de aprópe, care este resplata faptelor împlinite în viaţa pamêntésca, nu exista în Iob, Proverbe şi Psalmĭ; maĭ mult înca, filosofia ce face fondul acestor scrierĭ este opusa acesteĭ doctrine. Insa d-nii Sauley, Maury, Wallon şi Regnier în sinul Academiei, şi afara d-nii Freppel, Sabatier etc. etc., aŭ respuns prin diferite argumente, fara însa ca acésta interesanta desbatere sa fi avut o conclusiune definitiva

De atunci aparură douĕ scrieri: prima are de titlu: *Credinţa Ebreilor în nemurirea sufletuluĭ*, de F. Grégoire (Revue des questions historiques. Paris. 1873). Acéstă lucrare examinéza cestiunea sub urmĕtórele priviri: Ce ideie îşi faceau Iudeii vechĭ de natura sufletuluĭ, de permanenţa lui, de şeol (infern), de resplatirea dupa mórte şi de învierea corpurilor? Motivată prea mult dar demnă de o seriósa atenţiune, acésta opera este póte prea afirmativa. Dupre autor „probele credinţei Ebreilor în nemurirea sufletului desfid ori-ce critica“. Vorba este prea tare; şi mĕ tem că în materie de desfidere critica va avea tot-déuna ceva de replicat.

A doua opera este o teza a Facultăţeĭ de Montauban: *Viaţa viitóre la Ebreĭ dupre Vechiul Testament*, de Abel Rouffineau (1874). Acésta scriere, urmarind şirul timpului, trece în revista cestiunea în epoca pregatitóre a patriarhilor, în timpul lui Moise, dela Moise până la anii 800

înainte de Christos, în fine în periódа profetica: „Inaintea captivitățeĭ, credința în viața viitóre este confusa înca, dar cu desvělirea profetică a ideilor meseniace, credința în reînviere se afirma". Ast-feliŭ este concluziunea autorului, a caruĭa ton este maĭ puțin decisiv, cum se vede, decât cel al D. Grégoire, și maĭ puțin afirmativ, cu tóte că în multe complectéza cu folos pre predecesorul seu (a se vedea înca *Le Pentateuque et la vie future* par Armand Martin, Thèse de Montauban, 1865).

Incât ne privește pre noĭ, avênd în vedere operele celor mai de sus, cu care în multe ne conformam, fara a ne sustrage dela însarcinarea nóstra, ne va fi permis de a nu ne lăți în desvoltari ci a presenta în resumpt argumentele privitóre la acésta cestiune așa de mult agitata.

I.

Problema teologică ce ni este pusă pare de o cam-dată fórte simpla: *Nemurirea sufletuluĭ óre să învață în Vechiul Testament?* D. Derenbourg dice curat nu. D. Renan, marginindu-se în aghiografi, dice de aseminea nu. In cât ne privește, noi n'am putea face lucrul așa iute. Chestiunile ce se ating de om sunt complexe, și nu se póte trage un fir din teologie care sa nu devina o funie, nici a rădica o piatra care să nu ajunga un munte. Ce este óre sufletul pentru scriitorii vechiuluĭ Testament? Ce este el pentru cei ce voesc a resolvi chestiunea? Caci trebue a ne înțelege asupra sensului cuvintelor. Ce este óre nemurirea pentru unii și pentru alții? Ce este óre vechiul Testament, în care se cuvine a cerceta nemurirea sufletului? Ceva înca mai mult Oare bine este pusă chestiunea? Este vre-un înteres a o pune, și óre-ĭ primitóre de vre-o soluțiune? Acéstă soluțiune óre nu este caștigata acum de mult timp? Subiectele ajutatóre chestiunei, cum: despre locul sufletelor, de resplătirea viitóre și de învierea

corpurilor încă nu pot fi omise tratând despre suflet. Iată deci o materie vastă de tractat, și care se maĭ complică încă, dacă, în loc de a lua vechiul Testament în întregul seŭ, cum o facem noĭ, ar voi cine-va a studia desvoltarea succesivă a revelațiuneĭ de la întêile începuturĭ pană la Christos, orĭ, maĭ mult, a căuta o soluțiune particulară în fie-ce carte în parte.

II

Maĭ întêiŭ mi se pare că chestiunea este reŭ pusă, ceia ce esplică pentru ce nu ajunge la o soluțiune satisfăcĕtóre. *Nemurirea sufletuluĭ* este o espresiune îndatinată. împrumutata dela filosofia gréca și bazata pe ideia dualitățeĭ ființeĭ omeneștĭ. Pe pământ, omul se compune dintr'un corp și dintr'un suflet; corpul peri, ĭar sufletul este nemuritor. Noĭ trăim în mare parte, în acéstа privire, din ideele luĭ Platon.

In Fedon, Platon a propus învețatura despre nematerialitatea și nemurirea sufletului fără să fi putut afirma progresul lui după despărțirea de corp. Ajuns la terminul viețeĭ pamêntești, Platon se perde în indefinit. Mulțĭ ómeni, în ḍilele nóstre, nu sunt maĭ înaintațĭ. și filosofii ce merg maĭ de parte o datoresc lui Christos. Decĭ. a cere dela Moise și de la profeți, nu ḍic sa aiba graĭul nostru din secolul al XIX-le, ci sa vorbiasca macar ca filosoful grec, și să aiba ideele nóstre despre ce se întêmpla omului după mórte, óre nu este a căpata de maĭ 'nainte un respuns negativ? Apoi, odata admis ca Moise nu vorbește ca Platon, nu vede óre cine-va majoritatea publicului imaginându-și că în vechiul Testament nu se face mențiune de viața viitóre, și ca scriitorii luĭ condémnă pre om la nimicie dupa mórtea corporala? Cu tóte aceste, nu este greu a afla în scripturi credința în viața eternă a drepților și în învierea morților, ceia ce va implica aseminea

ideïa că Ebreiĭ credeaŭ în nemurirea sufletuluı. Decı, chestiunea este rĕŭ pusă: maĭ mult, ea este resolvită de demult.

III.

Terminând un discurs ce l-a ţinut, dupa vindecarea paraliticuluĭ dela făntana Bitesda, Iisus ḑise: „Daca nu credeţĭ în scripturile luĭ Moise, cum veţĭ crede cuvintelor mele. Tatal înviaza morţiĭ şi Fiiul înca înviaza pre ceĭ ce voeşte. Cel ce crede în mine a trecut din mórte la viaţa. Morţiĭ aud vócea Fiiuluĭ Omuluĭ: ceĭ ce sunt în mormênturĭ aud vócea sa şi vor eşi. Ceĭ ce vor fi facut bine, spre învierea vieţeĭ, ıar ceĭ ce vor fi făcut reŭ, spre învierea osîndireĭ. Cercetaţĭ scripturile, cacĭ credeţĭ a avea în ele viaţa eterna, şi aceste sunt care mărturisesc despre mine (Ión V 21—47)".

Aiurea vedeam ca Saduceiĭ, ce ḑiceaŭ că nu este înviere, vin la Iisus şi-ĭ propun o chestiune capţiósa respectiv de o femee ce se maritasa succesiv cu şapte fraţı, dupre legea leviratuluı 1) şi a careïa situaţiune, faţa cu dênşiı la înviere, le părea o mare obiecţiune la învĕţatura luĭ Iisus. Dar el le respunse: „Vĕ rataciţı neştiind scripturele, nicĭ puterea luĭ Dumneḑeu (Mat. XXII, 23—30)".

După ce a deslegat cu o deplina înţelepciune dificultatea Saduceilor, se rădica la ideïa chiar a înviereĭ, şi în carţile luĭ Moise, autoritate necontestată de contraḑicĕtoriĭ luĭ, el citeşte: „Eŭ sunt Dumneḑeul luĭ Abraam, a luĭ Isaac şi al luĭ Iacob", şi aicĭ el vede certitudinea învierei. „Dumneḑeŭ nu este Dumneḑeŭ al morţilor ci al viilor", adecă, de-mĭ permiteţĭ un comentar: Dumneḑeŭ a creat pre Abraam, Dumneḑeŭ a iubit pre Abraam şi a îmbracat cu nemurire pre acest Abraam ce l-a creat şi l-a iubit; ıar noĭ n'am putea înţelege că Abraam fiind iubit, să nu fi fost învestit de Dumneḑeu

1). Leviratul se esplică tot acolo în Evangeliŭ la versul 24—27 Mat XXII.

cu nemurire, când noi suntem zeloşi de a conserva, cât mai mult stă în puterea nóstra, fiinţele iubite de noi?

Iisus Christos a constatat învĕţaturile vieţei eterne şi a învierei în scrierile lui Moise. Esplicarea sa este certă pe când cea a criticilor se învĕlue, pentru ca dênşiĭ nu înţeleg scripturile nicĭ care este puterea lui Dumneḑeu; pentru mine remăn în aceste; şi dupre opiniunea mea, chestiunea mi se pare resolvită.

„Eĭ aŭ pre Moise şi pre profeţi, să-i asculte“ ḑice Abraam bogatului celuĭ rĕŭ. Iar bogatul ḑice: „Nu, părinte Abraame, ci de va merge la dênşiĭ unul dintre morţĭ se vor caì“. Şi Abraam respunse: „dacă nu ascultă de Moise şi de profeţĭ, chĭar de ar şi învia unul dintre morţĭ, ei nu vor crede (Luca XVI, 29—31)“.

IV.

Vom urma însă pre învĕţaţĭ pe terenul vechiului Testament.

Precum nicĭ un adevĕr fundamental, chĭar existenţa luĭ Dumneḑeŭ, aşa şi realitatea vieţeĭ viitóre nu este demonstrată de Moise, înţeleg demonstrata dupre procedarile logice occidentale, se afirmă însă, şi noĭ vom constata-o mai departe.

Avem încă câte-va reserve de facut In vechiul Testament dela început nu se vĕd decât benedicţiunĭ temporale şi pedepse pamênteşti. Nu contestam predominanţa data acestor sancţiunĭ nemijlocite ale legeĭ morale, dar benedicţiunile pământeştĭ, când este vorba de o naţie, sunt singure posibile. Dáca justiţia divina, în ce priveşte individul, se exercitéza în economia (traiul) actuală şi în economia viitóre, ea n'ar putea a se exercita asupra colecţiuneĭ sociale ce forméză un popor, decât în lumea acésta, în care poporul îşĭ are mărirea şi înjosirea sa, care nu s'ar putea pricepe în viaţa viitóre.

Invĕţatura divină este progresiva în Scripturi. Prin

urmare, nu este óre natural ca bine-facerile temporale legate de observarea legeı morale, să fie înfăţoşate ele dintêiŭ dinaintea conştiinţeĭ ómenilor, maĭ înainte de resplaţile viitóre, şi viaţa presenta sa fie pusa maı în preferinta decât viaţa v itóre?

Invĕţătura biblica ţine cea maı mare sama de slăbiciunea omenésca, şi ştie a scapa de periculele absolutismuluĭ filosofic. Da, ea pare a ḑice: este pentru om o viaţa viitóre, viaţa însă actuala este scurta, dar orĭ-cât de scurta ar fi este de o importanţa capitala. A sacrifica unul din terminele acestuĭ dualism, — viaţa presentă şi viaţa viitóre, — póte placea spirituluı de sistema, dar atuncĭ există numaĭ un monstru: ascetismul orı sensualismul. Nimic ceva aseminea în Biblie. Ascetismul (traıul abstinent de tóte). orı-cât de departe ar merge în Noul Testament, ţine tot-déuna sama de corp şi de viaţa actuală. Iar sensualismul vechiuluĭ Testament nu uıta nicĭ sufletul nicĭ viaţa viitóre, şi unirea amânduror alianţelor ne presentă un feliŭ de arcada (bolta) sublima, care, din ţerina din care s'a tras corpul luĭ Adam, se inalţa pâna la strigarea sufletuluĭ ales. care, în dorinţa unireĭ sale cu Dumneḑeu, strigă: da, Dómne Iisuse, vina!

Moise a facut ceva maı bine decât a demonstra numaĭ nemurirea sufletuluı, el creâ în noı trebuinţa de credinţa în o economie viitóre, ĭar acésta pentru ca el cel dintêiŭ ne-a spus adevĕrul asupra creaţiuneĭ lumeĭ, asupra perfecţiunilor luĭ Dumneḑeu, şi a promulgat legea morala. Acésta trebuinţa a pătruns aşa de profund în ceı ce au meditat şi înţeles legea, în cât a produs subiectiv (în sufletul lor) credinţa, ce Evangelia a venit a le-o da obiectiv.

Maĭ înainte de a deprinde pre om la sentimentul justiţieĭ şi al supunereĭ în viaţa viitóre, óre nu se cuvinea a-l statornici temeınic în viaţa presentă?

Cât priveşte Ebreiĭ ce eşiau din Egipet, care sémănă

maĭ mult o țară de morțı decat de vii, marele legislator a voit a-ĭ preserva de cultul momiilor, ce n'a produs nicĭ sanctitate, nici adever, nicĭ patriotism, și, lasand pre morți a-șĭ îngropa morțiĭ lor, el a voit a întórce tóte cugetele Ebreilor către Dumnedeul cel etern și nevĕdut, asigurându-ĭ ca de vor merge cu dênsul, vor vieţui cu dênsul. Cacı Dumnedeul luĭ Abraam este Dumnedeul viilor.

In vechiul Testament, Ebreiĭ sunt poporul luĭ Dumnedeu, și ca atare sunt guvernațĭ și judecațĭ de regele lor ceresc. Consecințele morale ale faptelor lor nu sufer așteptare, ci resplatirile viitóre se încep înca din viața presentă. Dacă Dumnedeu și-a facut din Israel poporul seu, prin acésta a voit a-șĭ face un tip pentru omenire. El a voit ca în Israel și prin Israel să faca a se cunóște și vedea chĭar visibil atât dreptatea și sanctitatea sa pre cât bunătatea și misericordia sa. Pe când, pentru viața nóstra proprie, judecata de pe urmă și resplatirile viitóre sunt corectivul (îndreptarea) necesar și așteptat al nedreptățeĭ aparente din present, din contra în istoria poporului Israel, caderile și sculariile sunt consecințele imediate ale vieţeĭ morale, și ceea ce se întîmpla în realitate, este proclamat, profetisat și promulgat ca lege.

In fine, Moise este însarcinat cu misiunea de a forma un popor, și nu o societate tot-deodată universală și alésă, perpetuă și sântă, vreau a dice Biserica. Acel popor va pregati calea la acésta Biserica și Moise va fi pedagogul ce conduce la Christos; dar pentru moment, scopul este de a forma un popor, ceea ce nu se póte fară instituțiunĭ esențial temporale. Este și așa lucru minunat că Moise a putut să ĭ însufle noțiunea suveranitațeı legeĭ și cea a unuĭ Dumnedeu ca Iehova; a cere însă ca legea sa nu aibă sancțiune decât în lŏcașurile eterne, orı ca sancțiunea să nu fie maĭ înainte de tóte în viața presenta, ar fi fost a-ĭ ordona imposibilul, și, în adevĕr,

Moise fu fericit că nu şĭ-a luat învĕţăturĭ dela critica modernă.

Aceste observaţiunĭ aŭ de scop a esplica pentru ce în vechiul Testament s'a dat puţin loc învĕţătureĭ despre viaţa eternă, dar ele se cade a fi complectate prin constatarea faptuluĭ că poporul luĭ Israel credea în continuarea vieţei omuluĭ dupa mórte. Credinţă populară în adevĕr reu definită, dar reala şi puternică.

(Va urma)

G. Erbicénu.

SCURTA PRIVIRE

ASUPRA

EVANGELIEI SÁNTULUI MARCU

CAPITULUL V.

Capitulul al cincilea al Evangelieĭ Sântuluĭ Marcu tratéza: Despre legeóna de demonĭ alungațĭ de Domnul, și despre permisiunea ce li-a dat sa între într'o turma mare de porcĭ (vers. 1—20). Despre vindecarea femeeĭ ce suferea de emoragie, și învierea fiiceĭ lui Iair (vers. 21—43).

NOTIȚE.

Vers 1. Localitatea unde a facut Iisus Christos minunea cu scaparea demoniacului, care avea o întréga legeóna de demonı, la Evangelistul Matei se numeşte *ţéra Gherghesenilor,* eara la Marcu şi Luca se ceteşte: *a Gadarenilor.* Aice se observa ca Gherasa sau Gherghesa, şi Gadara, erau doue oraşe situate în mare apropiere unul de altul; ambele de ceea parte de Iordan în Decapoli, tribul Manasi. Minunea sevêrşindu-se între aceste doue oraşe, nu este de mirare, nici vre-o contradicere, daca un Evangelist o arată ca sevêrșita în laturea Gherghesenilor, şi alţi doi—în laturea Gadarenilor.

Vers. 2—7. Evangelistul Matei spune ca erau doi îndracițı, eara Marcu şi Luca vorbesc numai de unul. Se crede ca aceştı din urma au avut în vedere numai pre cel mai bine cunoscut, care era póte cel mai furios, sau care era posedat de mai mult timp.

Mormintele, de care se vorbeşte aice, nu erau alt-ceva decât caverne peşteri) sapate în stînci, care serviau ca locuri de retragere şi multora din profeţi.

Vers. 9. O legeóna Romana se compunea aproximativ din şesemii ómeni. Numele de *legeon* se pót lua aci în sensul unei mari mulţimi de demoni.

Vers. 11—14. Legea oprea pe Iudei de a manca carne de porc, dar nu-i opria a ţinea aseminea animale şi a-i îngraşea spre întrebuinţarea altora, sau în negoţ. Afara de aceea, cea mai mare parte dintre locuitorii acestor cetaţi nu eraŭ Iudeĭ.

Vers. 17. Locuitorii Gadareni îl róga sa iasa din ţara lor, temêndu-se să nu li se aduca şi alte pagube.

Vers. 20. Decapoli (ḑece oraşe) este o lature a Galileei la resaritul marei Tiberiadei, numita aşa din causa celor ḑece oraşe principale, din care se compunea.

Vers. 23. Când a eşit Iair din casa sa, sa alerge, să céra ajutoriul Mântuitorului, şi-a lásat fica înca vie; dar fiind ca era în gura morţei, el a creḑut ca, dela eşirea lui, trebuia sa fi murit; şi în adever, unul din servii sei a venit, puţin dupa aceea, sa-l anunţa ca fata murise. Numai aşa se pot împaca cele trei povestiri ale lui Matei, Marcu şi Luca Veḑi Mat. 9, 18; Luca 8, 42.

CAPITULUL VI.

Capitulul al şéselea al Evangeliei sântului Marcu cuprinde: Despreţul cu care fu primit Iisus în patria sa (vers. 1—6). Despre misiunea apostolilor şi modul purtarei lor (vers. 7—13). Mórtea sântului Ioan Botezatoriul (vers. 14—29). Inmulţirea celor cinci pâni (vers. 30—44). Umblarea luĭ Iisus pe deasupra apei şi vindecarea mai multor bolnavi, prin atingerea de vestmintele Domnului (vers. 45—56).

NOTIŢE.

Vers. 1. Adeca în Nazaret, unde fusese crescut.

Vers. 3. Cuvêntul grec τέκτων însémna în genere *meşter*. Opiniunea cea mai respandita este ca Iosif avea meşteşugul teslariei.

In scriptura numele de *frate* sa ia în însemnare fórte întinsa. Precum se vede Iacob şi Iosif erau fiii *Mariei* a luĭ Cleopa, *sora*

Maicei Domnului. Iacob fratele luï Iisus este Iacob cel mic, unul dintre ceï doisprețece apostoli; și Iuda fratele lui Iacob, este sântul apostol Iuda, dela carele avem o Epistolă; earași dintre cei doispre-țece apostoli.

Și surorile lui nu sunt pintre noï? adeca rudele lui.

Vers. 5—6. Nu ca n'a putut sa faca minuni; ci n'a voit. Necredința lor l-a silit sa nu voiasca a face minuni între ei. Acésta necredința lega óre-cum tot-puternicia divina și opria efectele bunatației lui Dumnețeu.

Vers. 7. Li dadu putere asupra spiritelor necurate, ca prin minuni sa susțina adeverul învețaturei lor.

Vers. 9. Sa n'aiba doue haine; sa n'aiba adeca doue tunici sau camași. Tunica era haina cea mai de desupt.

Vers. 10. Vețî și la S. Matei cap. 10, vers. 10, 11.

Li se da ordin sa nu schimbe gasda, spre a evita tot prepusul de ușurința și de iubire de comoditate.

Vers. 11. Cuvintele: *Adevĕr țic vouĕ, că maï ușor va fi Sodomeï și Gomoreï, în țiua judecățeï, decât aceleï cetățï,* aceste cuvinte care se cetesc la finitul versetului, în maï multe esemplare chiar grece, nu se gasesc. Se vede ca sunt adause dupre Evangelistul Matei, unde se cetesc în tocmai Cap. 10, vers. 15).

Vers. 13. Alungau demonii din corpurile ómenilor posedați.

Vers. 14. In loc de *și el țicea,* mai bine sa se cetésca: *și se țicea.* Asemine cetire se acorda mai bine cu textul sântului Evangelist Luca (9. 7), în care se cetește așa: Irod... nu se pricepea, *pentru ca unii țiceau ca Ioan s'a sculat din morțï.*

Vers. 15. Adeca, unul din profeții vechi, precum se și cetește în sântul Evangelist Luca (9, 8).

Vers. 17—29. Nu se știe precis timpul morței lui Ioan Botezatoriul. Este fórte probabil însă, că ea s'a întêmplat între deputațiunea trimisa de Ioan la Iisus cei doi discipuli, și între presupunerea ce-și forméza Irod de Mântuitoriul; adeca, cam în anul 32 al erei vulgare.

Vers. 30. La întórcerea din misiunea cu carea'i însărcinase Iisus (vețî vers. 7 din urma), 'i-au adus și vestea despre mórtea Botezatorului.

Despre mórtea sântului Ioan botezatoriul și împrejurarile ei, cetește și la Matei (Bis. ort. Rom. anul XI pag. 525).

Vers. 32. Deșertul de care se vorbește aice este deșertul numit *al Betsaidei,* de ceea parte de lacul Tiberiadei.

Poporul s'a dus după Iisus pe jos, pana la ceea-laltă estremitate

a lacului, şi acolo trecênd Iordanul pe vre un pod, sau în barcı, au ajuns maĭ 'nainte de Iisus de ceea parte a lacului.

Vers. 38. Iisus ştia fórte bine ce pregatire pentru masa aveau discipulii sei; îi îndatoreşte însa sa mérga sa caute şi sa se încredinţeze bine ca nu aveau decât cinci pânĭ şi doi peştı; pentru ca sa le dea motiv sa reflecteze bine asupra disproporţiunei enorme între acésta mica cantitate de provisiune şi între marea mulţime a poporului care trebue sá se nutriască şi sa se sature; acésta o face Domnul, pentru ca minunea sa fie mai evidenta.

Vers. 44. Sântul Evangelist Matei spune ca aceştı cinci mii erau numai barbaţi, fara a mai numera femeile şi copii (Mat. 14, 21).

Vers. 45. Unii presupun că Betsaida era la apusul lacului Galileei, şi ca deşertul unde se gasia Iisus, era la resarit, şi se numia al Betsaidei pentru ca se afla în faţa acestui oraş, de ceea parte a lacului; aşa se pare a se înţelege şi din acest verset. Dar mai probabil este ca şi Betsaida şi deşertul cu acest nume sa fi fost la orientul lacului: Oraşul mai spre nord, spre gurile Iordanuluĭ, şi deşertul, spre partea de sud a lacului Genisaretului, caruia'i ḑic şi marea Galileei.

CAPITULUL VII.

Capitulul al şéptelea a Evangelieĭ sântului Marcu tratéză: Despre scandalisarea fariseilor pentru ca discipulii lui Iisus mâncau fara sa se spele pe mânı (Vers. 1—23). Despre vindecarea fiiceĭ hananiencei (Vers. 24 30): şi despre vindecarea unuĭ surdo-mut (Vers. 31 37).

NOTIŢE.

Vers. 1—3. Iudeii sunt îndatoriţı ca mai 'nainte de a mânca pâne sau alt ceva sa şı spele mânile şi sa pronunţa acésta rugaciune: *Bine-cuvêntat fii Dómne, împeratul Universuluĭ, care ne-ai sânţit prin poroncile tale, şi ai ordonat să ne spalăm mânile.* Cel ce nu pazeşte acésta poronca este demn de mórte, dupre socotinţa rabinilor. Spalarea mânilor nu este prescrisa în legea lui Moisi; ea este o poronca a fariseilor, carii pretind sa se observe ca venind din partea lui Dumneḑeu însuşı. Calcarea ei se pedepseşte mai aspru decât calcarea ori carui precept din Pentateuc.

Vers. 4. Se înţelege ca se spalau acele vase care se întrebuin-

ţau la bucate şi la masa; se spalau şi paturile sau laviţele pe care şedeau când manca, ca nu cumva sa se atinga de vre o necurăţenie, séu de vie un corp mort.

Vers. 11 şi 12. Unii esplica aşa aceste versuri: Voi din contra diceţi: Daca cineva dice sau a apucat a dice tatalui seu sau mamei sale *Jur pe corban* (adeca, pe darul ce se aduce Domnului, *că n'am să vě ajut din fie ce lucru;* atunci el *nu póte viola jurămêntul.* Voi nu-i permiteţi, în urma unui asemine jurament, nu-i permiteţi sa-şi ajute pariuţii, şi cu acésta calcaţi poronca Domnului.

Ceteşte şi notiţele dela Evangelistul Matei, Capitulul 15. Biserica ortodoxa Româna, pag. 526 şi 527.

Vers. 13. Faceţi asemineа şi multe alte lucruri, care sunt sau contrare legei lui Dumnedeu, sau de prisos în ceea ce priveşte mântuirea.

Vers. 15—23. Ceea ce manânca omul întra în pântece şi nu-l póte spurca în realitate; numai ceea ce întra sau iesa din inima 'l spurca, daca acestea sunt netrebnice.

Vers. 26. Hananianca era din acea parte a Finiciei care se întinde spre Siria, şi care în geografie se cunóşte sub numirea de Finicia Méditerana. In textul grec se dice ca acésta femee era Elena, adeca pagâna de religiune; eara de neam era Siro-finiciana. Mai în tóte cartile Bisericeşti numirea Elen se pare a fi sinonima cu numirea de pagân; pentru ca Elenii erau pagâni.

Vers. 30. Localitatea acésta se numea *Decapol*, pentru ca dece oraşe erau pe ea.

Vers. 34. Iisus, spre a vindeca pre surdo-mut, face mai multe lucruri, care naturalmente nu erau capabile sa produca vindecarea; acésta spre a ne înveţa pre noi ca trebue în casuri de bóla sa recurgem mai cu séma la rugaciune, dar sa nu despreţuim nici mijlócele de vindecare pe care ni le recomânda natura şi mai ales ştiinţa.

CAPITULUL VIII.

Capitulul al optulea din Evangelia sântului Marcu trátéza: Despre înmulţirea pânelor (Vers. 1—10). Despre semnul (minunea în aer) cerut de cărturari şi fariseĭ şi refusat de Mântuitoriul; precum şi despre aluatul fariseilor şi al Irodianilor Vers. 11—21). Despre vindecarea unui orb (Vers. 22—26). Despre marturia dată luĭ Iisus de sântul Petru, predicerea patimilor, mustrarea luĭ Petru,

îndemnul de a-şĭ lua cineva crucea şi a se lepăda de sine (Vers. 27—39).

NOTIȚE.

Vers. 1—9. Dupa ce vindecase pe fiıca hananeencei, dela hotarele Tirului, Iisus apucă spre orient şi se întórce earaşı la mĭazaḑi, prin mijlocul Decapoliei, spre malul oriental al lacului Genisaret. Aice poporul fiind în jurul seu în numer fórte mare şi ne avênd ce mânca, Mântuitoriul îĭ hraneşte cu cele şépte pânı şi caţı-va peştişorı.

Vers. 10. Aice se ḑice ca Iisus a venit în ţéra laturea) Dalmanuta; ear la Matei se ceteşte *Magdal* în loc de *Dalmanuta*. Cum se împaca acésta divergința? Cea maı mare parte de interpreţı cred ca Magdalul era un oraş situat la orientul mareı Tiberiade, în prejma Gérasei, şi ca Dalmanuta este numele ţinutului în care erau situate aceste doue oraşe.

Vers. 15. In unele exemplare grece se ceteşte aluatul *Irodianilor*, în loc de *aluatul luĭ Irod*.

Vers. 16. Discipulii credeau ca Iisus, vorbind de aluat, le face luare aminte ca au uitat sa cumpere pâne. Şi în alte locurı Mântuitorul compara învețatura cu aluatul.

Vers. 17—21. Inţelesul acestor versurı este: Pentru ce conversaţı între voı ca aţı uitat sa cumperaţı pâne? Sînteţı aşa de lesne uıtatorı? Nu ve aduceţı aminte cand am saturat cu cincı pânı cincı miĭ, şi cu şépte pânı patru mii de ómenı? Cât timp sînt eu cu voı, nu ve gândiţı ca veţı avea lipsa de ceva.

Vers. 28. Unul din profeţı, adeca, unul din vechii profeţı, unul dintre profeţii Vechiuluı Testament.

Vers. 39. Unii cred ca Iisus, dând acésta grija discipulilor de a nu vorbi nimenuı despre divinitatea sa, a facut-o de téma ca nu cumva, fiind deja cunoscuta calitatea sa de Mesia, acésta sa devina o pedica morţii ce voia sa sufere pentru neamul ominesc; ei sprijinesc acésta socotinţa pe textul Evangelistuluı Luca 9, 21 şi 22) unde se ceteşte: „Iar el oprindu-ı li-a ordonat sa nu spuna acésta nimenuı, ḑicênd: *Fiiul omuluĭ trebue să sufere multe...* etc. Alţii gândesc ca acésta oprire s'a facut maı mult pentru a menaja susceptibilitatea celor ce n'ar fi putut suporta scandalul cruceı, maı 'nainte de sbucnirea mareluı evenement a învierei; şi textul Evangelistuluı Luca se póte lua şi în acest sens.

Vers 32. Petru luându-l de o parte, începu a-l certa... adeca a condemna dorința ce avea sa sufere chinurile și mórtea de cruce.

Vers. 33, 34. Petru fu aspru mustrat pentru ca prefera cruțarea unei vieți mortale, și nu avea în vedere mai mult împlinirea voieĭ luĭ Dumnedeu.

Vers 35. *Suflet* în ebreeşte însémna şi *viața* în genere, şi mai ales sufletul sau *viața spirituală.*

Vers 39. In textul nostru şi în cea mai mare parte din texturile grece, acest vers începe capitulul al 9-le; este prin urmare versul 1 al acestui capitul. In altele însa, el este ultimul verset (al 39-le) al capitului al 8-le. Noi am preferit acésta din urma disposițiune, pentru ca ni se pare mai drépta şi mai naturala. Sensuĭ acestui verset se léga mai bine de capitulul 8 decâ de al 9-le. Caci fiind vorba de suferinți şi cruce (Vers. 31—38), este fórte natural sa se finésca cu predicerea învierei.

Sînt uniĭ din cei presenți cari nu vor gusta mórtea până nu vor vedea împĕrația lui Dumnedeu venind întru p tere; adeca, pana nu vor vedea pre Fiiul Omului intrând în gloria sa, prin învierea din morți şi prin înalțarea la ceriurĭ.

CAPITULUL IX.

Capitulul al nouelea din Evangelia sântului Marcu tratéza: Despre schimbarea la față a Domnului, şi despre venirea lui Elie (Vers. 2—12). Despre vindecarea unui copil posedat de Demonul (Vers. 13—28). Iisus predice patima sa. Arata cine va fi mai mare, şi îndémnă sa fugim de scandal (Vers. 29—49).

NOTIȚE.

Vers. 4. Moisi şi Elie vorbiau cu Iisus despre ceea ce trebuia sa sufere el în Ierusalim.

Vers. 9. Schimbarea la fața întaria pre apostoli în credința despre divinitatea lui Iisus Christos; ea era ca un gaju a învierei sale din morți, dupa patimi şi restignire.

Vers. 10 Apostolii nu înțelegeau înca ca Iisus trebuia sa móra pentru mântuirea neamului ominesc.

Vers. 11. Iudeii confunda cele doue veniri a lui Christos. In cea dintêia Ioan botezatoriul trebuia sa vina în spiritul şi puterea lui

Elie, Mesia avea sa distrugă imperiul idololatru și sa stabiléscă do. minațiunea sa preste tóte popórele; ceea ce a și facut el, prin convertirea pagânilor și prin fundarea bisericeĭ creștine. Adoua sa venire va fi pentru a face justiție și resbunare contra pecatoșilor nepocaiți. Maĭ 'nainte de acésta a doua venire Elie va veni în persóna; dupa care Iisus Christos va judeca viii și morții, și va face ceriu nou și pamênt nou. Acésta nu putea să distinga și să înțelégă Iudeii.

Vers. 12. Elie, adecă Ioan Botezătoriul va veni maĭ 'nainte, ca sa restatornicéscа tóte, reunind pre Iudeĭ cu păgânii și împacându-i pre toți cu Dumnedeu.

Vers. 15. El dicea astfeliu de Ioan Botezatoriul, carele venise în spiritul și puterea lui Elie, și pe care Irod îl decapitase.

Vers. 19. El știa ca acésta neputința venea din causa puținei confiențe a apostolilor seĭ; nu mai puțin și pentru puțina credința a acestui om, și mai mult încă dela necredința carturarilor Iudeilor, cari erau presenți. Vorbind de acest om și de ceialalțĭ la cari el videa lipsa de credința, li a dis: *O! neam necredincios!..*

Vers. 21. Intrebând pre parintele copilului posedat despre timpul de când se gasește în acésta nenorocită stare, Mântuitoriul voia sa faca și mai simțita marimea minunei ce avea sa faca.

Vers. 32. Cu tóte ca apostolii nu puteau sa-și imagineze ca Mesia trebuia sa móra, întrevedeau însă în aceste cuvinte ceva nenorocit, care ei nu îndrazniau sa soudeze.

Vers. 37. Cine va primi pe unul dintre acești mici întru numele meu... Adeca, pe unul dintre discipulii mei, cari sémena cu copiii prin innocența și umilitatea lor.

Vers. 45—46. Mâna, piciorul... representa aci tóte ocasiunile spre pecat, care de multe ori ne sunt așa de scumpe și așa de atașate, ca membrele corpului.

Vers. 49. Tóte cu foc se vor sara. Adeca, cu focul infernului, care le va conserva ardêndu-le; că eternitatea chinurilor sa respunda eternitaței acelei dreptați divine pre carea pecatoșii o ne socotesc.

CAPITULUL

Capitulul al decelea al Evangeliei sântuluĭ Marcu cuprinde: Despre nedesfacerea casatorieĭ (vers. 1—12). Despre copiii presentați luĭ Iisus Christos, sfatul ce da el pentru perfecțiune, și recompensele celor ce vor lasa tóte pentru Christos (13—31). Predicerea pătimirilor Domnuluĭ,

cererea fiilor luĭ Zevedeŭ şi interḑicerea stepânireı asupra altora (32—44). In fine, vindecarea unuĭ orb apróре de Ierihon.

NOTIŢE.

Vers. 5. Moisi v'a scris acest ordin dupre împetrirea inimeĭ vóstre. Adecă, pentru a împedica excesele la care v'aţı fi aruncat în privinţa femeilor vóstre.

Vers. 11. Pe lângă espresiunile cuprinse în acest verset, la Evangelistul Mateĭ găsim esceptiunea: *fară numaĭ pentru causă de adulteriu.* Acéstă esceptiune nu se găseşte nicı la Evangelistul Luca (16, 18), nicı la Marcu. Dar o maı gasim în capitulul 5 vers 32 a luĭ Mateu, unde Mântuitoriul combate desfacerea casatorieı. Din tóte aceste reesă că casatoria, ca opera a luı Dumneḑeu însuşı, nu trebue sa se desfaca pentru nicı un cas altul afară de motivul bine probat al adulteriuluĭ.

Vers 13. Veḑı şi la sântul Mateı, cap. 19, vers 13.

Vers 14. Imperaţia luı Dumneḑeu este pentru ceı ce sémena pruncilor, prin innocenţa, adeca, vieţeı lor, şi prin simplitatea inimeĭ lor.

Vers 17. Omul de care se vorbeşte aice era un tînar de calitate. Veḑı în sântul Mateı 19, 20; şi la Luca 18, 18.

Vers. 25. Terminul grec Κάμηλος represinta doue lucrurı diferite: însémnă animalul *Cămilă*, şi o *funie grósa, odgon.* Aice este, negreşit, întrebuinţat în a doua sa însemnare.

Vers. 35. Evangelistul Mateı spune (20, 20) ca s'a presentat la Iisus nu fiiĭ luĭ Zevedeu, ci mama lor Salomia. Trebue sá se înţelégă dar ca propunerea s'a făcut din partea luı Iacob şi Ioan, şi că a întervenit şi mama lor ca rugatóre şi mijlocitóre.

Vers 40. A şedea dea drépta mea.... nu pot să dau eu; ci celor pentru cari s'a gătit. Adeca se va da acésta prerogativa numaı acelora cari sunt chiemaţı de Parintele meu, cari sunt meritoşı, sau cari se vor face demnı.

Vers 46. Bartimeĭ, nume siriac, compus din *Bar* care însémna *fiiŭ,* şi din *timeĭ;* adeca: fiiul luı Timeĭ.

Vers 51. Rabboni este cuvênt siriac, care, ca şi ebreescul *Rabbi,* însémna *învĕţator.*

Innocent M. Ploeşténu.

Material pentru Istoria literatureĭ bisericescĭ naționale a Românilor.

Notița biografică asupra vieţeĭ şi activităţeĭ literare a Protosinghelului Naum.

Pentru present daŭ cetitorilor revisteĭ „Bisericeĭ Ortodoxa“ numaĭ o scurtă schiță din viața și activitatea dascaluluĭ și mult prețuituluĭ, pentru Românĭ, Protosinghelul Naum. Vrênd D-deu, mĕ voiŭ ocupa în special de a urmari viața și activitatea acestuĭ barbat meritos și o voiŭ publica, spre a vedea și a se convinge orĭ-cine că am avut și noĭ Româniĭ ómenĭ cariĭ s'aŭ nevoit mult a menținea în stare de cultură câmpul literatureĭ româneștĭ, și ca n'a fost nicĭ odată cu totul părăsit și înțĕlenit, hrănind în el numaĭ spinĭ și pălămidă. Este vorba de un scriitor însemnat, necunoscut publiculuĭ literat al Românilor, și care sper cà în curând va ocupa un loc de respect ce-l merita în istoria literatureĭ nóstre. De sigur că vor maĭ fi aseminea ómenĭ muncitorĭ pentru susținerea edificiuluĭ naționalitațeĭ nóstre, cu tóte greutățile timpuluĭ ce le-am îndurat. Să avem credință în noĭ și stăruință în cercetărĭ literare și-'ĭ vom afla.

Protosinghelul Naum este neauș român, din originea sa. Parințiĭ luĭ sunt emigrațĭ din Transilvania înainte de jumătatea seculu> uĭ trecut, retragêndu-se în Ungro-Valahia saŭ Oltenia de astădĭ, cum o numește el, și stabilițĭ în Rômnic—Noul Severin. Părintele seŭ a fost Protoiereu

în Rômnic; ĭar el de la vrîsta têneră, numaĭ de *opt anĭ* s'a dus la Episcopul timpuluĭ și în urmă s'a calugarit.

Iată ce ne spune el într'o notă a sa, puse de însașĭ mâna luĭ în manuscriptul numit: Κῶδιξ οἰκιακὸς μου—*condică a mea de casă*: „Eu fiind nascut la leatul 1764, Noemvrie 27, cum am găsit scris de tatal meu, urmez anul al 59 de la nașterea mea. atâția anı avênd cu locuința în Valahia, unde și parințiı meĭ și moșiı meı despre tată sunt îngropațı și socotesc ca saŭ de șapte ḑecĭ de anĭ veĭ fi saŭ aprópe, după vrîsta, ce țiŭ minte ca te aflaĭ. când eram de șase anı, ıar moșiı meı dupa mumă au rĕmas în Eptapol (Siebenbürgen), cu neamul militarilor lor, spre pomenirea lor, în cât și acestea sînt vrednice de cuvênt". Acéstă notița despre anul și ḑiua naștereĭ sale este ca o însemnare la finele uneĭ epistole pe care o adresază unuı parinte sufletesc. călugar, și care traia la Monastirea Neamțuluı în Moldova și se chiema *Climent Ieromonahul și duhovnicul din sfânta Monastire Neamțul a Moldoveĭ*. Spre a ști noĭ ceva cât maı positiv, pentru acum, asupra viețeı sale, sa lasam cuvêntul însușĭ Protosinghelului Naum, care în o jaluba data *Către cinstitul și slăvitul Divan al Valahieĭ* la 1822, Iulie 27, ĭată ce ḑice despre el, descriindu-șı persóna și meritele sale ca român: „Știind că cea dintaıu trépta a înțĕlepciuneı ĭaste, a cunoaște cine-va pe sineșĭ, nicĭ socotéla am a mĕ arăta cu vre o laudă de sine-mı, afara de adevĕr; însu-mĭ cunoscêndu-mı nevrednicia. Nicı îndrasnélă am a cere vre-o diregatorie, știind ca acestea sînt ale celor vrednicĭ și iscusițı și cu tot felul de învĕțăturĭ împodobițı șĭ cu bun ipolips adeverițı. Iar întru acest adevĕr poćiu a mĕ lăuda, ca și patriot adevĕrat sînt, și de patrie iubitor, și de binele patrieı doritor, și pentru folosul patrieĭ în tot chipul silitor, dupre a mea puțință, și întru tóte și tot-déuna patrieĭ credincios și împĕrațieı bine supus, cum în fapta m'am aratat în timpul apostaților. Precum dar mulțĭ din patrioțı, nicı pen-

tru vre o iscusința a lor, nicĭ pentru alta vrednicie pretenderisesc și chiverniseli și manzupuri în pamêntul patriei, ci numai cu cuvênt, orĭ ca se trag din ceĭ de bun neam ai patriei, orĭ că s'aŭ învrednicit a intra în bunul neam al patriei; așa și eu ca unul ce m'am învrednicit a crește din copilărie lânga piciórele Preosfinţiţilor Arhiereĭ aĭ patriei, socotesc că ar fi cu dreptate să mě împărtașesc și eu de vre-o chivernisala, macar acum la batrînețele mele, mai vârtos la metania mea, care este Episcopia Rômnicului și Monastirea Horezii. Și cine póte sa dica ceva improtiva dreptaței? Intrând eu în sfânta Mitropolie înca în dilele pururea pomenitul Grigore Mitropolit, de când sunt mai mult de 50 ani, și de Présfinția sa părintele Filaret Mitropolitul, înca aflându-se Mireon în sf. Mitropolie, pana a nu se face Episcop Rômnicului, luat fiind de mic în casa Présfinției sale; iar dupa ce s'au facut Episcop Rômnicului, acolo, prin îndemnarea Présfinției sale, și de mâna Présfinției sale m'am tuns rasofor, și diacon m'am hirotonisit. Iar dupa câtă-va vreme tremis fiind de Présfinția sa la Monăstirea Hurezii prin cererea Egumenului Rafail Hurezénu, ca să prescriu o condică, acolo, din întâmplarea unei bóle de mórte, al doilea m'am tuns cu cinul metanieĭ de mâna numitului Egumen, fara de a-mi schimba numele cel pus de Présfinția sa, starețul meu Filaret, care nume pâna acum îl port. Din acéstă pricina dar înca têněr fiind eu, orânduindu-mě Présfinția sa să rémâi acolo la Monăstire până va porunci Présfinția sa; și dupa 4 ani urmând resmerița cu Nemțiĭ în dilele Mariei Sále Nicolae Vodă Mavrogheni, atuncĭ împreuna cu alțiĭ m'am înstreinat de la Hurez în țara Nemțésca, unde zăbovindu-mě cu dascalia 7 ani, și la al optulea an întorcêndu-mě aicea, n'am gasit viu pe Présfinția sa starețul meu. Pe urmă dar am slugit și Présfinției sale parintelui proin Buzeu Costandie, prin ale căruia puneri de mâini m'am învrednicit și darului preoției și protosinghel".

Protosinghelul Naum a învĕțat carte în scólele greceștĭ și româneștĭ la Academia din Bucureștĭ, avênd de profesorĭ pe ceĭ maĭ erudițĭ bărbațĭ aĭ timpuluĭ, după cum el se esprimă în Egomiul ce fac, Domnuluĭ Valahieĭ Ion Alexandru Constantin Moruz Voevod, esprimându-se așa: „Curg din tóte părțile rîurile harurilor înțelepciuneĭ. De unde se constata? Din zelul iubitor de înțélepciune a păziteĭ de D-ḑeŭ Inălțimeĭ Vóstre, pentru care a iconomisit D-ḑeŭ ómenĭ demnĭ de științā, numesc pe pre învĕțațiĭ Lambru Fotiadi și Constantin Ion, ambiĭ fala orașuluĭ Iónina, pe cariĭ tótă Valahia îĭ cunóște de profesorĭ, corifeĭ aĭ scóleĭ publice de aicea din Bucureștĭ, înfrumusețându-o cu gratiele muzelor și cu lumina buneĭ învĕțăturĭ, ca un alt sóre întinḑêndu-șĭ razele cu abundență. Aĭ acestora scolar începător sunt și eŭ, de și nu sunt vrednic a mĕ numi, ci măcar îndrăzne-c, ca auditor în scurt timp; mulțamesc însă luĭ D-zeŭ că mĕ pot numi măcar așa". Aceste le declară în manuscriptul sĕŭ scris în grecește și în care are un numĕr de epifoneme adresate la Domniĭ timpuluĭ și în special la Românĭ și patria lor. De la acest timp, de la întórcerea sa din pribegie, unde au stat, în țara nemțéscă, ocupându-se cu dascălia timp de 8 anĭ aprópe și până la mórtea sa 1834, n'aŭ ocupat nicĭ o funcție în Ierarhia bisericéscă, afară de Egumenia de la biserica S-țiĭ Apostolĭ din Bucureștĭ. In tot acest rĕstimp a fost profesor public și privat, prin Bucureștĭ, la St. Ecaterina, prin Rômnic și Buzeu, apoĭ ca profesor particular în diferite case boereștĭ, ca în a luĭ Porumbaru, Grădișténu, Ghica și altora. In manuscriptele luĭ, cu deosebire în Codicele seŭ de casa și în altele, se conservă liste de un numĕr mare de învĕțaceĭ aĭ sĕĭ. din diferițĭ anĭ aĭ acesteĭ epoce. Valórea protosinghelului Naum sta maĭ cu samă în manuscriptele ce ne-aŭ rĕmas, care sunt maĭ tóte în grecește scrise, ĭar altele în grecește și românește. Iată acum în scurt manuscriptele ce posed asu-

pra activităţeı sale literare şi din care ıese însemnătatea sa pentru Românĭ:

1). Κώδιξ οἰκιακὸς μου=*Condica mea de casă*. Este un mare volum în folio şi în care sînt transcrise fórte multe acte publice şi particulare de ale sale, tóte cu caracter istoric naţional. Apoĭ resumate din diferiţĭ părinţĭ aĭ Bisericeĭ şi din st. Scriptură. Note din studiile ce facea. După acésta o scriere: „*Meşteşugul sfinteĭ cărţĭ*", scrisă la 1823 şi care scriere a sa, pentru valórea ce are, am şi început a o imprima chiar acum. Acéstă scriere cuprinde multe date şi cunoştinţĭ asupra învĕţamêntuluĭ şi a metódeĭ învĕţatureĭ carţeĭ la Românĭ, pe la finele seculuĭ trecut şi începutul acestuĭ present.

Apoı: *Indemnarea luĭ Vasilie Macedonénul, împĕratul Romeilor, cătră fiul seŭ Leon înţeleptul şi împerat de asemenea al Romeilor*. Textul original şi interpretat în limba apla gréca, se vede ca pentru învĕţăceiĭ seı. După care apoı tot în acéstă condica ıarăşı are note extrase din Teotochi, Teofilact şi în fine o cronologie a istorieĭ universale. dupa istoria luĭ Stagheritu. Un numer de poesiı in greceşte şi româneşte, compuse de el şi puse în gura elevilor luı, cariĭ erau din familiile: Grădiştén u, Porumbaru etc. prin care acia felicitau pe părinţiı lor la sĕrbătorĭ. La sfârşit transcrie ĭarăşĭ, ca şi la început, diferite cuvêntarı ţinute la Mitropoliţı, la Domnĭ, în deosebite împrejurarı şi vine pâna la Grigorie Mitropolitul de la 1823. Apoı ıaraşĭ note şi catalóge de ale elevilor, cu care se termina condica sa de casa.

2). Alt manuscript, scris greceşte şi româneşte, în folio, dar din care lipseşte o parte. Incepe cu scrierea românésca: Din *Alfa Vita sufletéscă alegerı*. Dupa acéstă: Κανόνες τῆς γραμματικῆς—*Canóne ale vorbelor*, adica o gramatica grecéscă şi românésca. In fine: Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν ἑλληνικὴν γραμματικὴν—*Intrare la cea elinéscă gramatică*, tot greceşte şi româneşte. Prin acest manuscript ĭaraşĭ se întâlnesc catalóge de elevı şi daravere cu léfa ce lua de la elevı.

3). O scriere întitulata: Σχολεῖον ά των πρωτοπείρων 1819- *Scóla întăia a celor începĕtorĭ*. Un abecedar, dedicat τῃ φιλτάτῃ πατρίδι Δακῶν—*prea ĭubiteĭ patriĭ a Dacilor*. După acest manual preda de sigur buchele învĕţaceilor seĭ începĕtorĭ. La urma cuprinde şi rugaciuni şi precepte, tóte în greceşte. Manuscriptul este octavo.

4) O altă gramatica grecésca cu româneşte în parte, întitulată: Προπαίδεια τῆς γραμματικῆς—*Propedia gramaticeĭ*; după acesta o întroducere în gramatica. In fine diferite corespondenţĭ de valóre istorica şi copii de pe câte-va documente vechĭ. Manuscriptul este *quarto*. Pe coperta acestuĭ manuscript cetesc în greceşte următórea însemnare, pusă de mâna luĭ: „La anul 1827 Septemvrie 8, în óra a treĭa de diminéţa a adormit în Domnul al doilea bătrîn al meu, Présf. Chir Constandie, fost Buzeu şi s'a înmormântat în biserica st. Dimitrie de aicea din Bucureştĭ, care s'a rădicat de Présf. sa, şi s'a înfrumuseţat cum se vede, în cât s'a facut al doilea ctitor, pe când era încă Episcop de Buzeu, şi este metoh a acei sfinte Episcopii; decĭ spre ţinere de minte am însemnat aicea. Ḑic aĭ doilea batrîn al meu, pentru ca de catra el m'am hirotonisit preot şi m'am cinstit Protosinghel; ĭar întaiul meu bătrîn a fost Présf. Arhiepiscop a tóta Ungro-Vlahia chir Filaret, care din al Mirelor s'a facut al Rômniculuĭ, care m'a şi îmbracat pe mine cu schima de rasofor. Am scris la 1827 Septemvr. 14.

(Subscris), Protosinghelul Naum fost Apostolénu.

5). Alt manuscript: Κριτῆς τῆς ἀληθείας—*Judecatorul adevĕruluĭ*. Acest manuscript cuprinde o transcriere din tomul I a Patriarhului Ieremia contra Luteranilor, care pórta titlul de maĭ sus. Dupa aceea: Κανόνες τῆς κοινῆς διαλέκτου *Regule ale limbeĭ de obşte* Greceşte şi româneşte, făcênd şi regule de gramatica româna în comparaţie cu cea gréca. Apoĭ transcrie din Patriarhul Chrisant, din Sintagma luĭ, despre oficii—*pendadele*. In fine corespon-

denţe de ale luĭ şi transcrierı de documente. Socotelı de ale scolarilor în abundenţă.

6). Alt manuscript: Χρηστοήθεια νέα τομ. Α'-*Buna obicĭnuinţă nouă*, ἐν Βλαχίᾳ τῆς Δακίας 1829. Tot manuscriptul este scris în poesie, în două limbĭ, grécă şi română. Poesia este in pede, fară ritm, atât în greceşte cât şi în româneşte, şi este precedată de o întroducere către ortodoxiı fraţı. Scrierea în poesie, declară în o nota la urmà, că a facut-o dupa tipul poesieĭ din ritualul creştin: Ἀπὸ ρυπαρῶν χειλέων, ἀπὸ βδελυρᾶς καρδίας..... Acéstă scriere este cu totul originală şi curiósă în felul eı; merita atenţiune maı ales în locurile unde descrie moravurile rele ale timpuluı şi sfătueşte a se înlocui cu altele maı bune. Este un fel de bon ton acomodat la românı. Manuscriptul complect şi în octavo.

7). Alt manuscript intitulat: Χριστοήθεια ἐν Βλαχίᾳ Μουντενίᾳ Δακίας-*Buna obicĭnuinţă în Valahia Munténă a Dachieĭ*. Acest manuscript ca conţinut este tot acel anterior, numaı maı corectat, deosebirea este că pe când cela-lalt declara că-ĭ facut: „în ḑilele prea puterniculuĭ şi pravoslavniculuı în Christos împĕratuluı nostru Necolaı Pavlovicı“, în acest de al doilea ḑice: „In ḑilele prea înălţatuluı şi prea blagocestivuluĭ nostru Domn şi obladuitor a tótă Ungro-Vlahia, Muntenésca Dachie, Eŭ Grigorie Dimitrie Ghica Voevod, fiind Mitropolit Chir Grigori, la 1827 Ghenarie. Dupa acésta are o dedicaţie către Mitropolitul Grigorie şi o întroducere de mare valóre, ca conţinut, adresata: „*Celor cuvêntăreţĭ dimpreuna fraţĭ Dachı întru Domnul sa se bucure*“. In acésta prefaţă îşı spune ideile sale asupra origineı Românilor şi în care sunt multe lucrurı surprinḑĕtóre. Prefaţa este scrisa greceşte şi româneşte. La finele acesteı prefeţe se subscrie: *Protosinghelul Naum din districtul Muscel*. Naum Protosinghelul era dar şi poet, orı maı propriu ḑis sĕ anevoia a şı exprima sentimentul patriotic maı ales în poesie, ca fiind maı seducetóre şi maı atragetóre cetitorilor de cât prosa.

La finele acestuĭ manuscript se ceteşte următórea poesie, facută de sigur ca respuns vre-unuı Român, ce susţinea ca suntem sânge curat, numaı şi numaĭ român, caruia-ĭ respunde prin aceste versurı:

Te laudı în rumanie,
Numele cel dĕ robie,
Dac sînt şi nu rumân
Numele 'l am dĕ stĕpân,
Neamul a-l schimba nu póte
Niminea bârfind şi fórte.
Ca şi însuşĭ ellenii
Locuind cu veneticiı
Fireşte şi ellenı sînt
Şi patrioţı de pamênt.
Fireşte dar şi eu sînt
Din fraţiĭ ceĭ dĕ pamênt.
Dĕ bun neam şi dĕ o viţă
Şi cu toţĭ de o credinţa.
Domniele Dachiceştĭ
In Iaşı şi în Bucureştı
Aceştia au aşĕdat,
Şi eĭ lĕ aŭ întemeat.
Necioplitul nimic ştie,
Birnic este din robie.

Naum Prot.

8). In fine, manuscriptul întitulat: Ἐπιφώνημα *Aclamaţie.* Cuprinde laude în proza catră Domnul Ión Alecsandru Constantin Moruzi, către patrie, patrioţı, Mitropopolitul Dosoteiŭ, descrie victoriile stremoşilor Dachı, Romanı şi a Domnitorilor ţerilor române şi fineşte cu o lauda către Ión Mihail Sutzo Voevod. Tóte acestea numaı în greceşte. Tot în acest manuscript face o comparaţie asupra literilor grece şi cirilice şi regule de slovenirea orı silabisirea veche şi da şi câte-va regule despre gramatica românésca. In general scrierea luı Naum este ortografica şi consecventă pretutindenea.

Acestea sunt manuscriptele ce posed până acum din scrierile meritosuluı Protosinghel Naum, care în tótă viaţa sa a învĕţat şi s'a învĕţat, a simţit că este român şi a lucrat la conservarea monumentelor literare strĕmoşeştĭ. Este de mirat că de şi educat în scóla gréca bătea cu biciu de foc abusurile grecilor, maı ales ale celor din funcţiile statuluĭ şi ale Egumenilor greceştı.

Mulţămirea cea maı mare sufletésca o am simţit, când am constatat, din alăturarea manuscriptelor ce posed, cu cele ce exist în Academia nóstră română, ca tot acest Dascal este şi colectorul şi transcriitorul a treı condicı

marĭ de documente, maı ales de la finele secululuı trecut şi de pe timpul eterieĭ, şi a caror autor nu se cunoştea până acum. Eŭ singur m'am folosit de ace te condicĭ, scrise în greceşte şi româneşte şi din care am tradus şi o cronologie a evenementelor la Românĭ de la 1769—1812 în: „Istoria Mitropolieı Moldoveĭ şi Suceveĭ etc." Acum cu mulţămire sufletéscă declar că am constatat că Protosinghelul Naum este autorul acestor condicĭ, ce conţin un numĕr aşa de mare şi atât de însemnate de documente româneştĭ.

Nicĭ chiar donatorul acestor manuscripte Academieĭ, D. Dimitrie A. Sturdza, nu mı-a putut spune cine este autorul lor. Cu timpul sper a da la lumină multe din scrierile de valóre a acestuĭ dascal român şi a publica maĭ ales din documentele culese de el.

Acesta-ĭ Protosinghelul Naum din districtul Muscel, necunoscut până acum.

Pentru present, în cele precedente, am dat publicităţeĭ tratatul seu asupra însemnătăţeı învĕţatureĭ şi a învĕţăreı carţeı la Românĭ, şi care este întitulat *Predoslovie.*

C. Erbicénu

TETRAVANGHELUL DIACONULUI CORESIE.

Când s'a terminat de imprimat acéstă preţiósa carte pentru Românĭ? La 1561, începêndu-se în luna Maĭ în 3 dile şi s'a sfêrşit în luna Ianuarie în 30 dile, la anul 7069 (1561).

Unde s'a tradus şi scris? In Trigoveşte (Têrgovişte).

De cătra cine s'a scris? De catra Diaconul Coresie şi Tudor Diac, carii erau din Têrgoviştea.

Unde s'a imprimat? La Braşov.

Cine a conlucrat la imprimare şi din ce motiv? Jupânul Hanăşu Bégneru din Braşov, în dilele Craiului Ianaşu.

Tóte aceste întrebarĭ şi la care până acum se respundea cu téma şi variat de literaţii Românĭ, de acum se vor şti positiv, dându-ni respunsul însaşĭ cartea, la finele caria sĕ ceteşte următórea însemnare imprimată, şi pe care o reproducem spre ştiinţa tuturor iubiţilor Românĭ.

Кѹ врѣрѣ та́тѫлѹи шѝ кѹ а̋жѹто́рюль фїю-
лѹи ши коу҃ сфръшитѹ́ль дѹ҃хѹлѹи сфи́нть.
ꙟ ꙁи́леле мъ̈рїеи лѹ їа̋нъшь кра́и. е̋ѹ жѹ́пѫ-
ноу ха́нѫшь бѣ́гнерь деꙟбрашовь а̓мь а̓вѹть
жела́нїе пеꙟтроу҃ сфи̓нтеле кѫ́рци крещинѣ́щи̓
тетрое̓ѵл. ши̓ а̓мь скри́сь а̓чѣсте сфе̓нте кѫрци
де ꙟвъцѫтѹрѫ сѫ фїе по̆пилѡ҃ рѹмѫнещи

сѫ ꙟцелѣгѫ сѫ ꙟвѣце рꙋмѫнїи чинесь крещини.
кꙋмь грѫѧще ши сфнтꙋль павель апль кѫ-
трѫ коринтѣни ді капєте ꙟсфѫнта весѣ-
рекѫ маи бине е агрѫи чинчи кꙋвинте кꙋ
ꙟцелесь декѫть, і, міе де кꙋвинте неꙟнце-
лѣсе ꙟлимбѫ стрїинѫ. дꙋпѫ ачѣѧ вѫрꙋгѫмь
тоци сфенци пѫринци оаре влѫдичи оаре
епкпы оаре попы. ꙟкѫрора мѫнѫ ва вени
ачѣстѣ кѫрци крещинещи кꙋмь маните сѫ
четѣскѫ. нечетиндь сѫ нꙋ жꙋдече не сѫ сѫ-
дꙋѧскѫ ши кꙋ зиса жꙋпѫнꙋлꙋи ханешѫ
бѣгнерь. скрисамь еꙋ дїаконь кореси ѿтрѫго-
вище. ши тꙋдор дїакь. ши саꙋ ꙟчепꙋть
ꙟлꙋна лꙋ маи г зиле ши саꙋ сфрѫшить
ꙟлꙋна лꙋ генꙋарїе л зиле вѫлѣто з міе
зо ꙟчетате ꙟбрашовь.

Cu vrérea Tatâluĭ și cu ajutoriulŭ Fiiuluĭ și cu sfrășitulŭ Duhuluĭ Sfântŭ. In zilele Mărieĭ lu Ianășŭ Craĭ, eŭ jupânul Hanășŭ Bégnerŭ deîn Brașovŭ amŭ avutŭ jelanie peîntru sfintele cărțĭ creștineștĭ Tetroevanghel, și amŭ scrisŭ acéste sfente cărțĭ de învățâtură, să fie popilor rumâneștĭ să înțelégâ să învéțe Rumânii cine-sŭ creștinĭ, cum grâîaște și sfântulŭ Pavelŭ Apostolŭ cătrâ Corinténĭ 14 ca-

pete: în sfânta besericâ maĭ bine e a grâi cincĭ cuvinte cu înțelesŭ de câtŭ 10 mie de cuvinte neînțelése în limbă striină. După aceia vě rugâmŭ toțĭ sfențĭ părințĭ oare vlâdicĭ, oare episcopĭ, oare popĭ, în cărora mânâ va veni acéstea cărțĭ creștinéștĭ cumŭ mainte să cetéscă, necetindŭ să nu judece necĭ să săduĭască. Și cu zisa jupânuluĭ Haneșŭ Bégnerŭ scrisamŭ eŭ diĭaconŭ Koresi ot Trăgoviște, și Tudor diĭacŭ, și saŭ început în luna lu Maĭ 3 zile și saŭ sfrășitŭ în luna lu Ghenuarie 30 zile, văléto 7 mie 69 în cetate în Brașovŭ.

C. Erbiceanu.

PROFEŢIILE MESIANICE.

Urmare. Vedĭ No. 4, an. XII, pag. 290.

Profeţiile despre divinitatea luĭ Mesia.

In carţile sânte aflăm că numele de D-deŭ se dă câte odata şi unor persóne însemnate, ângerilor şi regilor, dar dacă vedem că Mesia se numeşte D-deŭ nu numaĭ câte odata şi în trécăt, ci într'un mare numĕr de locurĭ; dacă vedem ca numele propriŭ a luĭ D-deu, care se da numaı luĭ, se da şi luĭ Mesia, nume pe care Iudeiĭ îl respectaŭ fórte mult; daca vedem în fine că în multe profeţiı se atribue luĭ Mesia eternitatea, care este atributul luĭ D-deŭ, de sigur că Mesia, conform cu profeţiile acestea nu era să fie un om simplu ci şi D-deŭ. Trebue a dovedi aceste treĭ puncte, spre a le aplica apoĭ la Mesia.

Maĭ întêiŭ putem aduna maĭ multe profeţiĭ, care atribue luı Mesia divinitatea.

In ps. 44 pe care parafrasa haldaică şi rabiniĭ îl înţeleg de Mesia şi care nu póte conveni decât numaĭ luĭ, cetim: *Scaunul teu, D-deule, în vécul véculuı: toiagul dreptăţeı, toiagul împărăţieĭ tale; iubit-aĭ dreptatea şi aĭ urît fără de legea: pentru acésta te-a uns*

pe tine, D-ḑeule, D-ḑeul teu cu unt-de-lemn al bucuriei (7—8). Mesia cel uns de D-ḑeŭ cu untul de lemn al bucurieĭ sĕ numeşte D-ḑeŭ fără adaus şi D-ḑeŭ a caruĭ tron este etern.

In ps. 109 David numeşte pre Mesia Domnul sĕŭ şi ḑice că D-ḑeŭ l-a pus să şada de a drépta sa. Is. Chr. propune Iudeilor acéstă profeţie ca o dovadă a divinitaţeĭ sale: el îĭ întrébă, cum Mesia fiind fiul luĭ David, póte acesta să-l numéscă D-ḑeŭ? Aceste cuvinte ale Mântuitoruluĭ nostru conţin două lucrurĭ: 1. De óre-ce li aduce înainte locul acesta este sigur ca Iudeiĭ pe timpul seŭ înţelegeaŭ textul psalmuluĭ despre Mesia; fără acésta argumentul n'ar fi avut nicĭ o tărie; şi în loc de a face pre adversariĭ sĕĭ sa tacă, ar fi provocat un respuns îndrăsneţ, cum ḑic că locul este mesianic când nu se raportă la el? 2. Argumentul acesta este fórte puternic. Dacă urmaşul luĭ David era să fie un simplu om, cum putea sa-l numéscă domn, maĭ ales că era sa se nasca maĭ multe vécurĭ după el? Argumentul luı Is. Chr. are de obiect a prevesti misterul intrupăreı sale şi a dovedi divinitatea sa unită cu omenirea.

Isaia în multe locurĭ da luĭ Mesia numele de D-ḑeŭ. El ḑice că fecióra va naşte un fiu pe care îl vor numi *Emanuel*, adică D-ḑeŭ cu noĭ, ceia ce arata reuniunea Dumneḑeireĭ şi a omenireĭ în aceiaşĭ persónă. El îl numeşte *D-ḑeu tare.* Predica Iudeilor că *D-ḑeu însuşĭ va veni şi ne va mântui.* Cuvêntul acesta *D-ḑeu însuşı* ne arată în de ajuns că nu vorbeşte figurat. Ḑice că trebue se gatésca caile Domnuluĭ şi să îndrepteze cărările *D-ḑeuluĭ nostru.*

Oare un rege saŭ vre-o alta persónă, care figurat s'ar fi numit D-ḑeŭ, putea óre să se numéscă D-ḑeul nostru? In acelașĭ capitol 40 ḑice cetăţilor din Iuda: *Iacă D-ḑeul vostru, iacă Domnul D-ḑeŭ, veni-va întru putere.* Oare espresiunea *D-ḑeul vostru* şi repeţirea *Domnul D-ḑeŭ* nu dovedește că aicĭ este vorba de D-ḑeŭ în înțelesul propriŭ și literal?

Am auḑit pre Malahia ḑicênd că: *stăpânitoriul dorit va veni în templul sĕu.* Acesta nu póte fi altul, precum am vĕḑut decât Mesia, dar templul nu póte fi decât al luĭ D-ḑeŭ, așa dar Mesia este adevĕratul D-ḑeŭ, căcĭ profetul nu putea vorbi de un om, pe care-l numea D-ḑeŭ prin metaforă, ca vine în templul sĕŭ propriŭ; ar fi o metaforă aplicata la o altă metaforă, ceia ce nu este potrivit și nicĭ se întrebuinţéză.

Acéstă mulţime de locurĭ, care ne arată pre Mesia ca D-ḑeŭ, dovedesc, că este vorba de adeveratul D-ḑeŭ, cacĭ nu ne putem închipui cum de se unesc atâtea locurĭ profetice spre a ne da un înțeles figurat? Apoĭ, multe din ele conţin lucrurĭ care nu se potrivesc cu un D-ḑeŭ metaforic.

II. Ceia ce este și maĭ precis încă, observăm că între numele luĭ D-ḑeŭ sunt unele pe care scriptura le aplică la persóne însemnate, precum numele *Elohim* și *Adonaĭ*; dar cuvêntul *Iehova* esprimă numaĭ pe D-ḑeŭ; Iudeiĭ singurĭ ḑic că-ĭ este reservat exclusiv; eĭ aŭ conservat pentru numele acesta respectul cel maĭ mare, numaĭ marele preot îl rostea odată pe an în ḑiua espiăreĭ. Dacă vedem noĭ, că numele acesta, așa de onorat se aplică la Mesia, tre-

bue sa fim încredințațĭ că este în înțelesul literal și strict, spre a predica ca va fi D-ḑeŭ.

Am veḑut că Ieremia îl numește ast-fel, când ḑice: *Iată ḑile vin, ḑice Domnul, și voiu rădica luĭ David odraslă dréptă și va împerăți împĕrat și va înțelege și va face judecată și dreptate pre pămênt.* Și ceva maĭ departe ḑice: *Și iată numele lui cu care îl vor numi Iehova dreptul nostru* (23.5,6). Și maĭ repeta odată aceiașĭ profeție maĭ că în aceiașĭ terminĭ și tot-déuna dând luĭ Mesia numele minunat de *Iehova* (33, 14). Fara îndoiala Ieremia vorbește 1) de Mesia așa precum îl înțelegeaŭ rabiniĭ și precum am aratat; și 2 recunóște in acest Mesia pre adevĕratul D-ḑeŭ, pentru ca-ĭ dă un nume care este consacrat numaĭ luĭ D-ḑeŭ.

In fine, în multe profețiĭ vedem ca Mesia se numește Fiul luĭ D-ḑeŭ nascut din eternitate.

In psalmul al doilea, David ḑice: *Ḑi-sa Domnul Domnuluĭ meu: Fiul meu ești tu, Eu astăḑĭ te-am născut.* Câte odata se observa în carțile sânte ca, titlul de fiu al lui D-ḑeŭ se dă unor ómeni virtuoși; dar cuvêntul profetului nu se póte lua în înțelesul acesta, ci profeția ne presinta pre un fiŭ născut din D-ḑeu, prin urmare este un fiŭ în înțelesul natural și strict. Ceia ce se maĭ adauge, ca a fost născut *astăḑĭ*, se raporta la eternitate, care n'are nicĭ *înainte* nici pe urma și care tot-déuna este *astăḑi.* Daca s'ar lua cuvêntul acesta în înțelesul ordinar, ar însemna ca D-ḑeŭ nascu pre Mesia chiar în momentul când vorbea David, ceia ce nu se póte admite.

In psalmul 109, pe care l-am veḑut ca este mesianic chiar dupa marturia Iudeilor: *Maĭ înainte de lucéfăr te-am născut* (109,4), Mesia este născut din D-ḑeŭ, nascut maĭ înainte de orĭ ce creatură şi din propria sa fiinţă; prin urmare nu este aicĭ înţelesul figurat, aşa precum se ḑicea de sânţĭ, că sunt fiĭ aĭ luı D-ḑeŭ, este în înţelesul strîns, maĭ înainte de vecĭ, prin urmare din eternitate.

Mihea vorbind de Mesia ḑice că *eşirile sale din început, din ḑilele véculuĭ*, ceea ce anunţă existenţa sa eternă.

Am maı putea adauge aicĭ un loc din cap. 53, unde se ḑice: *Şi neamul luĭ cine-l va spune,* saŭ maĭ bine: *Cine ne va istorisi naşterea sa?*

Cred că s'a dovedit în deajuns prin un numĕr mare de profeţiı ale legeĭ vechĭ, ca Mesia care avea să fie om, trebuea să fie tot-odată şi D-ḑeŭ nu într'un sens figurat, aşa precum numeşte scriptura câte odata persónele însemnate, ci într'un înţeles propriu şi literal. Aplicaţiunea se póte face uşor la întemeietoriul religieĭ creştine. Nicĭ un alt om din lume n'a reclamat dupa preḑicerile iudaice titlul de D-ḑeu. Dar noĭ credem aceia ce spunea şi profeţiı ca Iisus este adeveratul Fiŭ al luı D-ḑeŭ, aşa precum trebuea sa fie şi Mesia, fiul nascut din vecı din D-ḑeu, D-ḑeu însuşı şi adeveratul Iehova pe care-l adoraŭ Iudeiı.

Iata dar o clasa de profeţiı, care nu puteaŭ să se faca prin cunoştinţı naturale, şi împlinirea lor, care nu se putu face din întămplare, pe care le vedem reunindu-se în persóna sa, şi care dovedesc ca el este nu numaı trimisul D-ḑeesc, care avea să mântuĭasca lumea, ci însuşĭ D-ḑeu, care l-a dat.

(*Va* urma).

Arh. Gherasim T. Pitişteanu.

CRONICA BISERICEASCĂ.

(Urmare. Vedĭ No. 4, anul XII, pag. 312).

Biserica ortodoxă din China.

Vladimir Vas. *Gorsky*, a fost frate maı mic al renumitulu̇ı Alexandru Vas. Gorsky, decedat la 1876, în calitate de rector și profesor la Academia Spirituala din Mosqua. Vlad. Gorsky dupa terminarea cursuluı complect cu distins succes, la Academia Spirituala din Petersburg, la anul 1839, a plecat la Pekin împreuna cu arhimandritul *Policarp*, unde a și decedat în tómna anuluı 1847. In Pekin Vl. V. Gorsky s'a ocupat fórte mult cu istoria Chineı, a comisionat fórte multe carțı franceze, germane, angleze, relative la studiul seu. Despre el se aminteşte în corespondenţa I. P. Filaret Homilevsky, renumit arhiepiscop de Cernigov, cu par. Econom, A. V. Gorsky, renumit istoric rus... a).

---

a) С. К. Смирновъ. Письма Филарета Черниговскаго къ А. Б. Горскому. Mosqua, *1885*, pag. *36*, *57*, *61*, 106, *212*. Acéstă carte, din care un exemplar s'a dăruit și subsemnatuluĭ de păr. S. C. *Smirnov*, cunoscut învețat rus, fost rector și profesor la Academia Spirituală din Mosqua, este interesantă în gradul superlativ. In ea se descoper o mulțime de lucrurĭ necunoscute, relative la maĭ mult persóne marcante din biserica rusa în timp de un secol apróre. Așa despre I. P. S. *Filaret Amfitheatrov*, mitropolit de Chiev *(† 1857)*, carele a tuns în monahism pe P. S. *Filaret Scriban* în laura Pecersca la 1841, și tot acolo a hirotonit în ĭeromonah pe P. S. *Melchisedec Ştefănescu*, la anul 1851, se dice, că n'a fost corect fațĭ cu I P S. *Filaret Drozdov*, mitropolit de Mosqua *(† 1867)*, în chestiunea traducereĭ biblieĭ în rusește. Despre I. P. S. *Innocent Borisov*, arhiepiscop de Odesa *(† 1857)*, dice, că nu este așa de mare Chrisostom rus, după cum este în genere admis. Despre *I*. P. *S*. *Macariu Bulgacov*, mitropolit de Mosqua *(† 1882)*, dice, că sistemele ultimuluĭ de Teologie n'au nicĭ o valóre sciințifică .. „*I*ntroducerea în Teologia ortodoxă“ și „Teologia Dogmatică“ de I. P. S. Macariŭ Bulgacov s'au tradus în maĭ multe limbĭ, și în cea română de P. S. *Gherasim Piteșténu*, distins profesor la Facultatea Teologica din Bucurescĭ. Scrierile I. P. S. Filaret, arhiepiscop de Cernigov *(† 1866)*, s'au tradus în maĭ multe limbĭ, și în cea română s'a tradus „Patristica“ de P S. *Genadie Enăcénu*, actual episcop învĕțat de Rômnic, ĭar manualul de *I*storia Bisericéscă generală — de d. Ión *N*. *Ghermănescu*, fost profesor de Istoria Universală la Seminarul Central din Bucurescĭ.

In timpul de faţa misiunea bisericésca rusă din Pekin, capitala Chinei, este bine susţinuta atât de guvernul rus central, cât şi de agenţii diplomatici şi consularĭ ruşi din felurite oraşe din China. Acéstă misiune are mai multe biserici şi case de rugaciune în Pekin, Sanchai, Canton şi alte oraşe. La frontiera Chinei cu Rusia atât spre Siberia, cât şi spre Asia Centrala, sunt mulţĭ chinezĭ ortodocşi, carii pórtă un comerciŭ întins cu ruşiĭ în oraşele Kiachta, Urga, Maĭmacin, Troitzcosavsc (spre Siberia), Ciuguciac (spre Turchestan sau Asia centrala). Se ved mulţi chinezi ortodocşi prin Petersburg, Mosqua, Nijni — Novgorod, unde se face cel mai mare bâlciu (iarmaroc) din lume, mai ales comercianţi de *ciaiu*....

Mai ales după anul 1844—1848, când Francia şi Anglia au batut crunt pe Chinezi, s'au declarat mai multe oraşe maritime, ca libere pentru domiciliarea Europeilor în ele, şi cu acéstă ocasiune s'au construit multe temple creştine — catolice şi protestante. Dar în interiorul Chinei cristianismul fórte greu patrunde, cu tóte că mai mulţi misionari anglezi, cari 'şi desfaşura activitatea lor în India, supusa Angliei, câte odata intra în China. A propaga cristianismul în China este mai greu, ca ori-unde, avênd în vedere organisaţiunea internă a acestui colosal stat, cel mai populat din lume, şi fanatismul fară margini al *lamaismuluĭ* (cleruluĭ) păgân, carele inventéza tot-felul de calomnii nedemne, numai spre a ponegri pe acela, care nu crede ca dînsul, şi acésta, bine înţeles, spre a nu-şi perde înrîurirea, la cas daca populaţiunea se va convinge despre veracitatea cristianismului şi falşitatea păgânismuluĭ... Se comunica şi fapte triste despre mersul cristianismului în China: misionarii catolicĭ şi protestanţi intrigéza între dênşii, ca şi contra celor ortodocşi, deviând de la misiunea lor *bisericésca*, transformându-se în agenţi *politicĭ*, pe când ar trebui sa ştie, ca cristianismul, sub ori ce formă s'ar propaga el—ortodoxă, catolica, protestanta—este incomparabil mai superior, ca pagânismul, ori-care ar fi politica guvernului, pe carele-l represinta acei misionari... Nu de mult s'a comunicat prin ḑiare, ca nişte agenţĭ politicĭ protestanţi au *ars* mai multe mii de exemplare din biblie, tradusa în limba chineza de catolici... Apoĭ numai creştini nu pot fi numiţi acei agenţĭ, caci Mântuitorul a poruncit sa se propage sublima-i învetatura la *tóte neamurile*, şi, dupa cum scrie sf. marele apostol al neamurilor, Paul, „*întru Christ nu este nicĭ elen, nicĭ iudeŭ, nicĭ barbar, nicĭ scith, circumscris, nicĭ necircumscris, sclav saŭ liber, ci Christ tóte şi în tóte*“ a).. Cristianismul este o religiune *tolerantă*, care are, ca basa, afara de credinţa şi speranţa, *caritatea* (dragostea), pentru a aduce pe omenire la mântuire pe calea adeveruluĭ, *bineluĭ*, frumosului, iar de loc nu a reînvia fanatismul păgân antic, carele era încuibat chiar în cel maĭ civilisat popor din antiquitate— *elenĭ* (sau grecĭ), care popor privea cu dispreţ pe altul, pronunţând cuvintele: „*Fie-care, carele nu este elen, este barbar*“... Comparând cris-

---

a). Epistola cătrè Colosseni, cap. 3. vers. 11.

tianismul cu pagânismul numai sub acest raport chiar, gasim neasĕmanata superioritate a primului asupra ultimului... Pe semne, ca lumea cea civilisata a uitat principiile adeveratului cristianism, devenind numaĭ dupa *nume* creştina, în realitate însa remânênd tot pagâna, ca odinióra, dupa cum cu regret o spun acésta nu numaĭ organele de publicitate ortodoxe şi catolice, ci şi cele protestante,—acésta cu ocasiunea luptei înverşunate ale bisericei cu statul în Francia, Italia şi parte chiar în Germania... Acum cristianismul divisat îşi primeşte recompensa meritata mai mult, ca ori-când, dar scânteia adeveratului cristianism încă tot licureşte în multe locuri, şi acésta bucura fórte mult pe toţi aceĭ carĭ se intereséza de sórta cristianismului, atât de persecutat de acei cari trebue să-l susţina...

Pentru ca activitatea misionarilor între Chinezi sa aĭba mai mult succes, societatea ortodoxa misionara din Mosqua a tradus în limba chineza şi a tiparit cu litere chineze Evangelia şi micul catehisis a).

Dupa mórtea împeratesei Anna (1730—1740) a fost pe tronul imperial al Rusiei pruncul Ioann al VI (1740—1741), şi în timpul acestui imperator dominau la curtea din Petersburg ducele Biron şi în genere partidul german-luteran. In acel timp în Siberia era guvernator general Lang, de confesiune luteran, carele a dat fórte multe drepturi lamilor (popilor) pagânĭ în Siberia. Acésta s'a repetat şi sub Ecaterina II (1762--1796), când în Siberia era guvernator general iaraşi un german-luteran Frauendorf, când lamiĭ pagâni au primit maĭ multe drepturi, şi în genere aveau o aşa de mare putere în Rusia ortodoxa, pe carea n'o aveau nici în ţerile pagâne—Mongolia şi China. b).

Pentru a schimba legiuirile, prea favorabile, accordate lamilor, şi confirmate chiar şi la anul 1853, sub imperatorul Nicolae I (1825—1855), au fost chiemaţi la Petersburg, pentru a fi consultaţi, ca ómeni competenţi, d. Simelnicov, guvernator general al Siberiei, şi I. P. S. Veniamin, arhiepiscop de Ircutsc, avêndu-se în vedere, cu acésta ocasiune, a se lua mesuri pentru îmbunataţirea ortodocşilor nu numai din Siberia, ci şi din China.... c).

Se comunica despre apropiata suire pe tronul Chinez a têneruluĭ bogdîchan (imperator), şi dupa dispoziţiunile, luate pentru serbarea acesteĭ solemnităţĭ, se vede, ca autoritatea imperatesei-mumei nu va scadea de loc, cel puţin în primii ani ai administrăreĭ têneruluĭ suveran al „imperiului ceresc"... d).

Misiunea bisericéscă ortodoxa rusa din China, avênd în capul seu pe arhimandritul Amfilohiu Lutovinov, depinde direct de sf. sinod administrator permanent al bisericei tuturor Rusiilor, ca şi cele din Tookio (Iaponia), Ierusalim (Palestina), pe când tóte bisericile ruse, aflatóre afara de Rusia, depind de Mitropolitul de

a). „Церковнъій Вѣстникъ". Petersburg. 1887, No. 39 pag. 648.

b). „Церковнъій Вѣстникъ", Petersburg, 1887 N-rele 51—52, pag. 908.

c). „Церковнъій Вѣстникъ", Petersburg, 1887, NNo. 9, 10, p. 159—161, 181-184.

d). „Церковнъій Вѣстникъ", Petersburg, 1887, No. 6, pag. 118.

Petersburg, carele administréza și eparhiile de Novgorod și din marele ducat de Finlandia (capitala Helsingfors), acésta de mai mult timp a).

Despre biserica ortodoxa din China se pot afla fórte puține informațiuni, și de aceea am cules aci tot, ce mi-a fost cu putința, cu tóte ca aceste informațiuni presintă un ce fórte incomplect, care lasa mult de dorit. Dupa cum în Iaponia sunt 2 factori principali dintre *români*-par. Anatoliu Tichaiu și fratele seu Iacob, din carele primul ține corespondența cu P. S. Silvestru Balanescu, episcop de Huși,—tot așa și cu China au legatura 2 români renumitul spatar Nicolae Milescu, în seculul al 17, și d. profesor August G. Scriban, carele a scris despre China.

Dl. *N. Ladyjensky,* prim secretar la legațiunea imperiala rusa din Pekin, China b) este permutat, în aceeași calitate, la legațiunea imperiala rusa din București, România, c) în locul d. Gr. Gr. Wilamow, decedat și înmormêntat în București.

Gheorghe P. Samurianu.

---

a). К. П. Побѣдоносцевъ. „Отчетъ по вѣдомству православн. исповѣданiѣ за 1884 годъ", Petersburg, 1886, pag. 5.

b), „Almanach de Gotha", 1887, pag. *641*.

c), „Liste de mm. les membres du corps diplomatique", Bucarest, 1888, Avril pag. 2.

CEVA FOARTE RECENT.

Cu ocasiunea serbăreĭ a 900-a aniversara a introducereĭ creştinismuluĭ în Rusia, D. Pobedonotsef, delegatul imperial pe lângă Sinodul Rusesc, a trimis, în ḑiua de 15 Iulie, de la Kiev, Patriarhuluĭ din Constantinopol, următórea telegramă:

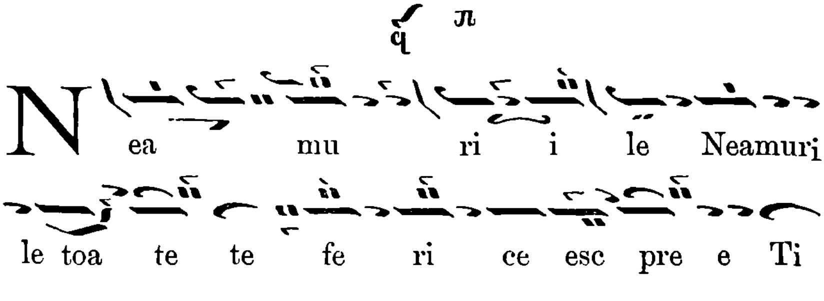
„Tóta biserica ortodoxă a Rusieĭ, întrunindu-se spre a serba ḑiua mântuireĭ nóstre prin sântul botez în sînul ortodoxieĭ, saluta cu bucurie şi cu recunoştinţă patriarhicescul tron al Constantinopolului, de la care am primit credinţa cea adeverata a Evangelieĭ şi minunatele cerimonii ale cultuluı nostru, şi face urarĭ pentru sanetatea şi fericirea I. P. S. Vóstre".

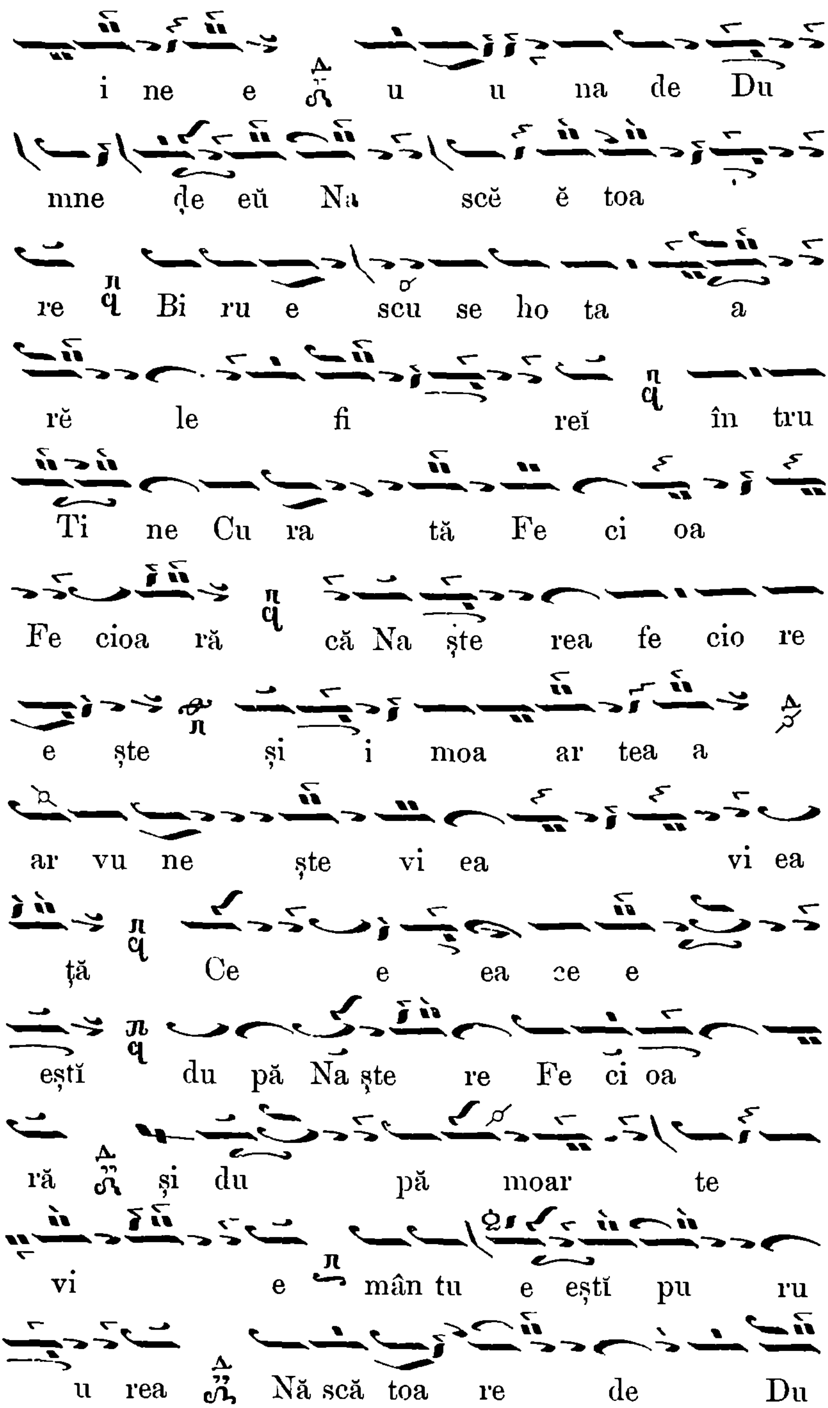
In aceeaşĭ ḑi, Patriarhul Ecumenic Dionisie a rĕspuns următórele:

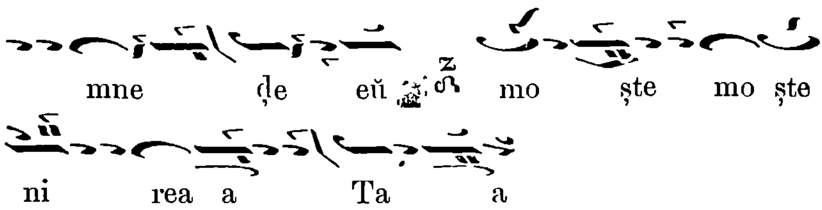
„Cu mişcare sufletéscă cetind în şedinţa Sinoduluĭ celuı din jurul nostru telegrama, pe care Ex. Vóstra ne-a trimis, în numele întregeĭ bisericĭ ortodoxe Ruse, cu ocasiunea serbareĭ celeĭ marĭ ce a ţinut, mulţamim din suflet pentru acésta dovada a sentimentelor eĭ frăţeştĭ. Marea biserică a luı Christos, ca mama afectuósă şi ca soră bucurându-se pentru acésta serbătóre religiósă, ce se celebréză spre lauda credinţeĭ nóstre ortodoxe, şi luând duhovniceşte parte la ea, trimite mulţamirĭ cordiale evlavióseĭ sale fiice şi surorĭ—bisericeĭ ortodoxe ruse;—şi se rógă Mântuitoriuluĭ nostru, sa o pazéscă necontenit prin a sa tot-puternicie, dăruindu-ı tótă prosperitatea şi fericirea în credinţa, şi întarind şi consolidând religiunea nóstra ortodoxă, spre binele întregeı ortodoxiĭ".

Irmos ce se cântă,
La Serbarea Sfântă:
Sfântă Adormire,
Maica de iubire.

i ne e u u na de Du
mne ḍe eŭ Na scĕ ĕ toa
re Bi ru e scu se ho ta a
rĕ le fi reĭ în tru
Ti ne Cu ra tă Fe ci oa
Fe cioa ră că Na ște rea fe cio re
e ște și i moa ar tea a
ar vu ne ște vi ea vi ea
ță Ce e ea ce e
ești du pă Na ște re Fe ci oa
ră și du pă moar te
vi e mân tu e ești pu ru
u rea Nă scă toa re de Du

O mică Poemă,
C'o mare Problemă.

I.

O! Tu Sfântă Adormire,
O! Tu Maĭcă de iubire:
Iubirea ce Tu aĭ născut,
Pre cel făr' de 'nceput;
Pre Fiĭul luĭ Dumneḑeŭ,
Ce ne-a mântuit de rĕu:
De rĕul ce l-am comis
Pĕcatul în paradis.

II,

Pecatul moștenit de toțĭ,
Aĭ luı Adam strenepoțı:
Strĕnepoțĭ și strĕnepóte,
Condamnațĭ cu toțĭ la mórte;
La mórte, la iad, infern,
La muncă, la chin etern:
O! Tu Sfântă Adormire,
O! Tu Maĭcă de iubire!

III.

Când voiŭ adormi și eŭ,
Ca un pĕcătos pigmeu:

Rógă Tu pre Dumnedeu,
Pentru sufleţelul meŭ;
Rógă-l pentru îndurare,
Pentru milă şi ertare:
De câte eŭ 'i-am greşit,
In lume cât am trăit.
Să mĕ ĭerte de pomană,
Dându-mi harul dulce mană,

IV.

O! Tu Maică, O! Curata,
Varsă-ţi mila cea bogată:
Asupra sărăcieĭ,
Asupra nevredniciei;
Tu mĕ cunoştĭ fórte bine,
Că nimic bun n'am în sine:
Dar prin iubit Fiiul Teŭ,
Rog să me mântuesc şi eu.
Prin a Tale mijlocirĭ,
Prin a Tale îmblêndirĭ!

V.

Eu smeritul Varlaam,
Strĕnepot luĭ moş Adam:
Ca şi Sim, Iafeth şi Ham,
Ca şi tata Avraam:
Din care şi Tu te tragĭ,
Ca să ne aĭbĭ pre toţĭ dragĭ:
Câţĭ credênd în Dumnedeŭ,
Şi urmând cuvêntul Seŭ.

VI.

Cuvêntul Seu cel Prea Sfânt,
Sus în ceriu şi pre pămênt:
Cuvêntul Seu de vieaţă,
Cuvênt ce ne dă povaţă;

Povaţă să facem bine,
Povaţă cum se cuvine:
Povaţă să ne iubim,
Şi în pace să trăim.

VII.

Fara dragoste, iubire,
Nu-ĭ în lume fericire:
De cât chin, suspin, durere,
Scârbe fără mângâĭere;
Mângâĭerea cuviinţeĭ,
Mângâĭerea conştiinţeĭ:
Mângâĭerea sufletéscă;
Mângâĭerea Creştinésca.
Amin!

1888, August 17.

Varlaam Protosingelul,
la Monastirea Ciolanu.

ROMANIA

Anul 1888 Luna Iulie 25.

SÂNTA EPISCOPIE
A
EPARHIEI ROMNICU
NOUL SEVERIN

No. 931.

Prea Sânţite,

Prea Cucernicul Protoerev de Doljiu prin raportul No. 403 îmĭ supune la cunoştinţă, că D-niĭ Tache Gr. Stănescu şi Mihalache Raicoviceanu din Craiova au contribuit cel dintêiu cu suma de 3000 şi al douilea cu 240 leĭ, la reînnoirea têmpleĭ bisericeĭ sântul Nicolae (Dorobănţia) din localitate.

Acéstă laudabilă faptă fiind un esemplu vrednic de imitat, ve rog să bine-voiţĭ a dispune să se aduca mulţamirĭ publice pioşilor donatorĭ prin Jurnalul „Biserica Ortodoxă Română" spre încurajarea şi a altor asemenea.

Primiţĭ, Prea Sânţite, ale Nóstre în Christos fraţeştĭ îmbraţişerĭ.

† *Episcop*, **Ghenadie.**

Şef cancelariei, *Diac. G. I. Gibescu.*

Prea Sânţitului Preşedinte al Jurnaluluĭ „Biserica Ortodoxă Română".

ROMÂNIA

Curtea-de-Argeşiu 19 August 1888.

SÂNTA EPISCOPIE

A

EPARHIEI ARGEŞULUI.

Nr. 555.

Prea Sânţite,

Dl. Anton Popescu, din comuna Chilia, plasa şi judeţul Oltu, bine-voind a pardosi biserica acelei comuni, a-i face acoperişul din nou, precum şi de a cumpăra o cruce de argint pe Sânta Masă, şi o colinvitră de aramă, cu din ale sale proprii mijlóce; vé rugăm, Prea Sânţite, ca, pentru o asemenea laudabilă şi piósă faptă, sa bine-voiţi a face de a se publica în jurnalul ce redactaţi, spre esemplul şi al altora.

Primiţi ve rog, Prea Sânţite, ale Nóstre în Christos frăţeştĭ îmbrăţişerĭ.

† *Episcop*, Ghenadie Argeşiu.

Director, *N. G. Protopopescu.*

Prea Sânţitului Preşedinte al Jurnalului „Biserica Ortodoxă Română“.

ROMĂNIA

Anul 1884 Luna Iulie 24.

SUB-PROTOÏERIA

PLĂȘEI SABAR

JUDEŢUL ILFOV.

No. 33.

Prea Sânţite,

Locuitoriĭ comuneĭ Copacenĭ de sus, din acésta plasa, prin îndemnul subscrisuluĭ, au contribuit cu suma de leĭ una-mie opt-sute (1800), pentru reparaţiile necesare bisericeĭ acesteĭ comune, construindu-se din nou şi o turla la Pantocrator, ceia ce era fórte necesara din maĭ multe puncte de vedere hygienice, cacĭ pănă în present n'a esistat.

Aseminea locuitorul Gheorghe Grigore a contribuit singur cu suma de leĭ una-mie douĕ-sute (1200), anume pentru zugrăvirea din nou şi peste tot a acesteĭ bisericĭ, care s'a şi efectuat pe deplin.

Prin urmare vedĭnd dorinţa esprimată împlinita şi zelul depus satisfăcut, sunt dator a vĕ ruga respectuos sĕ bine-voiţĭ a disposa ca aceste fapte pióse, laudabile şi meritabile, maĭ cu deosebire ale locuitoruluĭ Gheorghe Grigore, sa fie aduse la cunoştinţa publica prin organul ziaruluĭ ce redactaţĭ, pentru a se imita şi de alţĭ bine-voitorĭ şi pioşĭ în viitor aşa fel de acte.

Bine-voiţĭ ve rog, Prea Sânţite, a primi asigurarea prea deosebiteĭ mele stime ce vĕ conserv.

Sub-Protoiereu, *N. Grigorian Sachelarie.*

Prea Sânţituluĭ Preşedinte al jurnaluluĭ „Biserica Ortodoxă Română“.